

Ukrainian Institute of Politics

Український Інститут політики
Украинский Институт политики

Український Інститут політики

**ПІДСУМКИ 2023 РОКУ ДЛЯ УКРАЇНИ:
ВІЙНА, ПОЛІТИКА, ГРОМАДСЬКА ДУМКА, ЕКОНОМІКА, МІЖНАРОДНА
СИТУАЦІЯ;
СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

Київ 2023 р.

Ведення. Основні тренди.

I. Геополітика. Ситуація довкола України.

1. «США йдуть у себе»: протистояння демократичних та республіканських партій у Конгресі. Зміна політичного балансу США після парламентських виборів.
2. Допомога Україні з боку союзників: надані обсяги, накопичені складності та протиріччя, суттєві ризики зниження рівня.
3. Ініціативи мирних переговорів. Формула миру В. Зеленського та нові ультиматуми РФ.
4. Перспективи вступу України до НАТО.
5. Вплив інших глобальних та регіональних конфліктів на ситуацію в Україні: протистояння між США та КНР, друга вірмено-азербайджанська війна, Ізраїльсько-Арабський конфлікт, загострення на Корейському півострові та ін.
6. Початок переговорів щодо вступу України до ЄС.

II. Хід війни. Бойові дії.

1. Період очікування «великого» російського наступу та бої на Донбасі: захоплення ЗС РФ м. Соледара та м. Бахмута на Донеччині (з січня – по травень 2023 р.).
2. Період підготовки великого українського контрнаступу (з березня по червень 2023р.).
3. Початкова фаза українського контрнаступу на Півдні України. Підриг Каховської ГЕС. Заколот куратора ПВК «Вагнер» Є. Пригожина. (червень-липень 2023р.)
4. Темпи просування українського контрнаступу сповільнився, бойові дії переходять у фазу «війни на виснаження» (серпень – жовтень 2023р.)
5. Зупинення контрнаступу ЗСУ та перехід військової ініціативи до ЗС РФ (листопад – грудень 2023р.).
6. Ризики ядерної ескалації.

III. Внутрішня політика.

1. Падіння популярності влади та формування альтернативного центру політичної довіри (невикористані шанси команди В.А.Зеленського).
2. Кадрові ротації та корупційні скандали.
3. Ситуація навколо проведення виборів.
4. Розбіжності серед військово-політичного керівництва.
5. Соціальна політика. Зміна фіскальної політики та інші інструменти для поповнення бюджету на тлі скорочення допомоги західних партнерів.
6. Мобілізація.
7. Соціологія.
8. Зміна гуманітарної політики (від тиску на УПЦ до ухвалення закону про нацменшини ЄС).

IV. Економічна ситуація.

1. Основні економічні показники.
2. Фінансування Держбюджету України. Вплив допомоги західних партнерів та міжнародних фінансових інституцій, умови надання допомоги.
3. Бюджет на 2024р.
4. Удари РФ по критичній інфраструктурі та готовність до зимового сезону.

5. Ситуація довкола експорту української сільгосппродукції. (Зупинення зернової угоди. Блокада польського кордону).

Вступ.

Протягом 2023 року політичні та військові процеси в Україні зазнавали дуже серйозних змін.

У першій половині 2023 р. Україні вдавалося зберегти відносно **стабільну ситуацію на фронті, а також сильну підтримку країн-союзників**, які перебували в позитивному очікуванні масштабного контрнаступу українських військ на Півдні країни *(за прикладом Харківського і Херсонського восени 2022 року)*. При цьому в країні функціонувала **лідерська модель управління, в якій реальну та номінальну владу було консолідовано в руках Верховного головнокомандувача, Президента В. Зеленського та його команди**. А популярність В. Зеленського перебувала в діапазоні 70-80% підтримки суспільства, а його партії «Слуга Народу» – 40%-50%.

Але невдача українського контрнаступу, разом із результатами формування консервативної республіканської більшості у Палаті Представників Конгресу США та загострення внутрішнього протистояння у головного союзника України, призвели до зниження зовнішньої політичної, військової та фінансової допомоги та наростання невизначеності навколо України; падіння рейтингів влади та Президента всередині країни, формування альтернативних центрів популярності та посилення політичної конфліктності, суспільної втоми та розчарованості. Серед важких корупційних скандалів усередині України та прикладів неефективності державного управління на тлі монополізації влади лише посилила ситуацію.

Також на ситуацію в Україні негативно вплинули інші міжнародні конфлікти та протистояння. Насамперед між Ізраїлем та угрупованням «Хамас», і між КНР і США, що не дозволило повною мірою ізолювати РФ від міжнародних ринків і досягти високої ефективності санкційної політики.

Стабілізуюче для України рішення ЄС про початок переговорів про вступ країни до союзу було прийнято наприкінці року і має поки що обмежений ефект через складність процедури та вимог ЄС, накопичену втому та розчарування всередині України та погіршення ситуації на фронті, відмову у вступі до НАТО

До кінця року українська держава та суспільство наблизилося до межі вичерпання людських, військових та економічних ресурсів для продовження бойових дій високої інтенсивності, і їхня доля все більше залежить від зовнішньої підтримки та геополітичної кон'юнктури.

До кінця року в Україні відбулися два ключові повороти:

1. Після провалу контрнаступу та зниження західної допомоги, на фронті військова ініціатива переходить до РФ. Україна та західні союзники (на чолі зі США) вирішують перейти до стратегічної оборони. Заявлено план будівництва великої оборонної лінії, яка має розпочатися з лінії фронту між Україною та РФ і закінчитися на українсько-польсько-білоруському кордоні. Але й для оборони потрібні значні ресурси та нова мобілізація, яка є вкрай непопулярною в українському суспільстві.

2. Відбувається зниження рейтингів влади: Президента В. Зеленського (50-40%) Уряду та Парламенту. Починається процес піднесення альтернативного лідера – главному ЗСУ В. Залужного. Рейтинг В. Залужного (40%) фактично зрівнявся із рейтингом В. Зеленського (42%), а його умовна партія (36%) випереджає Блок В. Зеленського (26%) на 10%. Тобто політична система умовно поділяється на два табори (В. Зеленського та В. Залужного). Зростають рейтинги та інших конкурентів команди влади, розгортається активна політична боротьба. Паралельно у суспільстві посилюється запит на припинення війни: за її зупинку чи переговори вже виступає половина населення.

I. Геополітика. Ситуація довкола України.

1. «США йдуть у себе»:

протистояння Демократичної та Республіканської партій у Конгресі. Зміна політичного балансу США після парламентських виборів.

У січні 2023р. в США відбувається зміна політичного балансу. Палата представників Конгресу США переходить під контроль Республіканської партії, вони очікувано стали блокувати необхідні Демократам закони та критикувати підхід ведення зовнішньої політики Президента Д. Байдена. **Допомога Україні перетворюється на предмет торгу між Демократами та Республіканцями напередодні президентської виборчої кампанії.** Зокрема, Республіканці наполягають на тому, що ресурси, що виділяються Україні, слід урізати, а їхні витрати більш жорстко контролювати.

У лютому 2023р. **Республіканці вимагали подати звіти про витрачання 113 мільярдів доларів**, на той момент виділених на допомогу Україні. Варто розуміти, що допомога, що фактично надходить в Україну, в рази менша за заявлену. Із цих коштів близько 60% підуть американським військовим на поповнення американських запасів озброєнь (після постачання зброї Україні). Лише 20% Україна отримує у вигляді прямої бюджетної допомоги, яка спрямовується на виконання урядом соціальних гарантій.

**2. Допомога Україні з боку союзників:
надані обсяги, накопичені складності та протиріччя, суттєві ризики
зниження її рівня.**

Наразі США та інші країни-партнери **фактично фінансують основні українські державні витрати – від охорони здоров'я до житлових субсидій.**

Крім того, ситуація на фронті та подальша можливість просування українських військ **сильно залежить від інтенсивності постачання зброї країнами-союзниками.** Так західні партнери часто «дозували» постачання зброї в Україну підганяючи можливості українських збройних сил під певні політичні цілі. Зокрема, у повній поразці РФ західні країни повністю не зацікавлені та не дозволяли це **зробити Україні, щоб уникнути можливої ядерної ескалації.**

На початку року через загрозу нового масштабного російського наступу, а також вичерпанням в Україні запасів радянської зброї країни союзники намагаються терміново наростити військові постачання. Надходять сигнали, що **номенклатура військових постачань Україні буде розширена, можливо, за рахунок авіації чи далекобійних ракет.**

США, Канада, Великобританія, Німеччина, Франція, Польща та ін. заявили про постачання в Україну сукупно близько 400 БМП, 100 БТР, 450 броневих автомобілів, близько 180 танків різних моделей (з них 120 Т-72М від Чехії), систем ППО/ПРО та системи Patriot та ін. Крім того, країни-союзники на чолі зі США також чинили тиск на ФРН щодо надання танків Leopard.

Триває робота над отриманням винищувачів F-16, їх поставка займе кілька місяців. Літаки прибудуть до України на початку 2024 року.

3 травня Великобританія виступає основним куратором постачання озброєння в Україну (на тлі протистояння у Конгресі США). Позиція Великобританії дає "зелене світло" іншим країнам-союзникам на постачання в Україну нових видів озброєнь (танки, далекобійні ракети, створення літакової коаліції винищувачів F-16). США відправляють в Україну свої далекобійні **ракетки ATACMS.** ATACMS можуть бити на відстань до 300 кілометрів і запускатися з комплексів HIMARS, які вже є у Києва. В даний час у ЗСУ є приблизно аналогічні за дальністю ракетки **Storm Shadow і Scalp,** але їх можна запускати тільки з літаків, що набагато складніше. **У США повідомили, що для контрнаступу країни НАТО передали Україні 98% обіцяної техніки.** Як повідомив глава Пентагону Л. Остін, допомога Україні у форматі Рамштайн (всього відбулося 17 засідань з початку повномасштабної війни) вже перевищила **80 мільярдів доларів.**

З літа 2023 р., незважаючи на деякі більші пакети допомоги Україні, загальна сума нових двосторонніх зобов'язань з підтримки стала не такою великою, як на початку року, а постачання військової техніки значно нижчою від зобов'язань. Істотно зросла потреба України у ремонті техніки. **США ухвалили рішення передати Україні касетні боєприпаси.**

В Україні заявляють, що для ефективного просування ЗСУ необхідно посилити західну підтримку, нині її обсяг недостатній для демонстрації значних успіхів на фронті.

Восени Процес надання допомоги Україні союзниками продовжує ускладнюватись. На тлі невиправданих надій західних товариств на швидку перемогу та контрнаступ України збільшується кількість прихильників припинення війни в Україні.

Союзники починають говорити про необхідність зменшення залежності України від зовнішніх запозичень та пошуку внутрішніх джерел фінансування. Зокрема, питання виділення допомоги для України з боку США наразі перебуває у невизначеності на тлі передвиборчого протистояння Демократів та Республіканців у Конгресі. У контексті цієї ситуації країни Євросоюзу також висловлюються про те, що їм буде складно взяти на себе значні довгострокові зобов'язання щодо України з огляду на скорочення їхніх внутрішніх бюджетів. Крім цього, європейські консерватори, схоже, починають переймати тактику Республіканської партії США і вимагають від Європейського Союзу чіткої стратегії та програми надання допомоги Україні, плану ведення та завершення війни.

У свою чергу, все це стає джерелом інформаційної кризи для команди Президента В.Зеленського та посилює на нього атаки з боку закордонних медіа та опозиції всередині країни. Так західна преса дедалі частіше звинувачує українське керівництво у неадекватній оцінці ситуації. Песимістичний фон закордонних медіа загалом демонструє оцінку того, що відбувається в Україні з боку західних політичних еліт.

На загальному тлі внутрішніх проблем у країн-союзників, втомі від війни та величезних витрат на Україну західна підтримка продовжує слабшати.

Кільський інститут світової економіки заявив про глобальне скорочення Західної допомоги Україні. Виділена допомога досягла нового мінімуму у період із серпня по жовтень 2023 року — майже на 90% менше у порівнянні з тим самим періодом 2022 року.

Усі зареєстровані зобов'язання допомоги перед Україною з початку війни склали близько 241,5 млрд євро (жовтень). Зокрема: Євросоюз – 133,2 млрд євро; США -71,4 млрд. євро, інші країни - 36,9 млрд. євро. Динаміка підтримки України сповільнилася.

Наприкінці року основні витрати на підтримку України лягають на плечі ЄС. Згідно з Міністерством фінансів структура фінансової допомоги змінилася наступним чином. **Якщо в 2022 році Україна основне фінансування отримувала від США (11,9 млрд дол.) (ЄС -7,9 млрд дол.), то в 2023р. від Європи (17 млрд євро) (США -10,9 млрд дол.).** Це сталося, зокрема, і з урахуванням громадської думки.

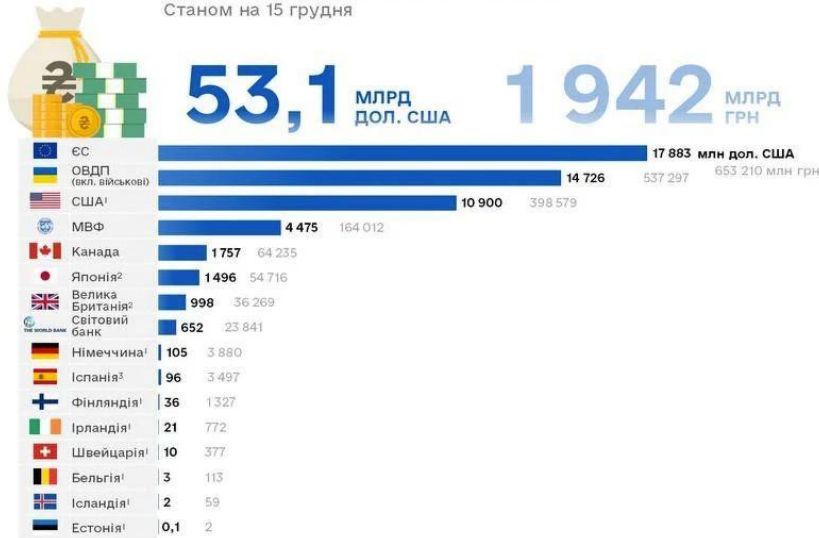

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ЗАГАЛЬНОГО ФОНДУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Міністерство
Фінансів
України

Загальний обсяг фінансування у 2023 році.
Станом на 15 грудня

1. Грант; 2. Гарантія; 3. Грант і 43 млн євро гарантії.

Фінансування загального фонду державного бюджету України від міжнародних партнерів з 24 лютого 2022 року

рік	2022	2023
ЄС	7 961	17 883
США	11 980	10 900
МВФ	2 693	4 475
Канада	1 889	1 757
Японія	581	1 496
Велика Британія	1 040	998
Світовий банк	1 385	652
Німеччина	1 584	105
ЄБ	720	
Франція	437	
Італія	330	
Нідерланди	318	
Іспанія		96
Данія	51	
Швеція	49	
Фінляндія		36
Литва	22	
Норвегія	21	
Ірландія		21
Латвія	16	
Австрія	11	
Швейцарія		10
Бельгія	5	3
Ісландія	0,5	2
Албанія	1	
Естонія		0,1
млн дол. США	31 095	38 434

Настрої США соціологія.

Більшість американців тепер кажуть, що США роблять надто багато, щоб допомогти Україні.

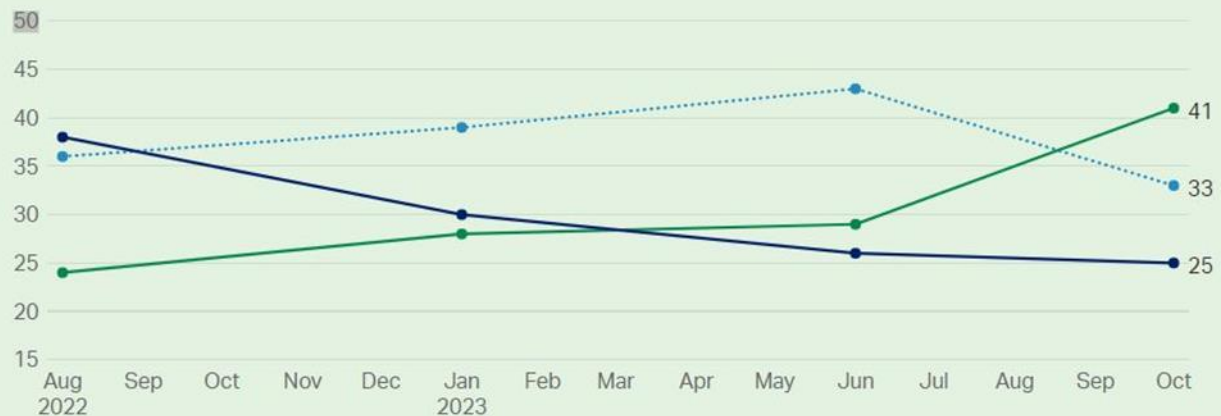
Результати опитування Gallup

41% - американців загалом вважають, що США роблять занадто багато для України, ця кількість зросла з 24% у серпні 2022 року та з 29% у червні 2023 року.

Shifting Sentiments on How Americans Gauge U.S. Role in the Ukraine Crisis

Thinking about the conflict between Russia and Ukraine, do you think the United States is doing too much to help Ukraine, not enough or the right amount?

— % Too much — % Not enough - - - % Right amount

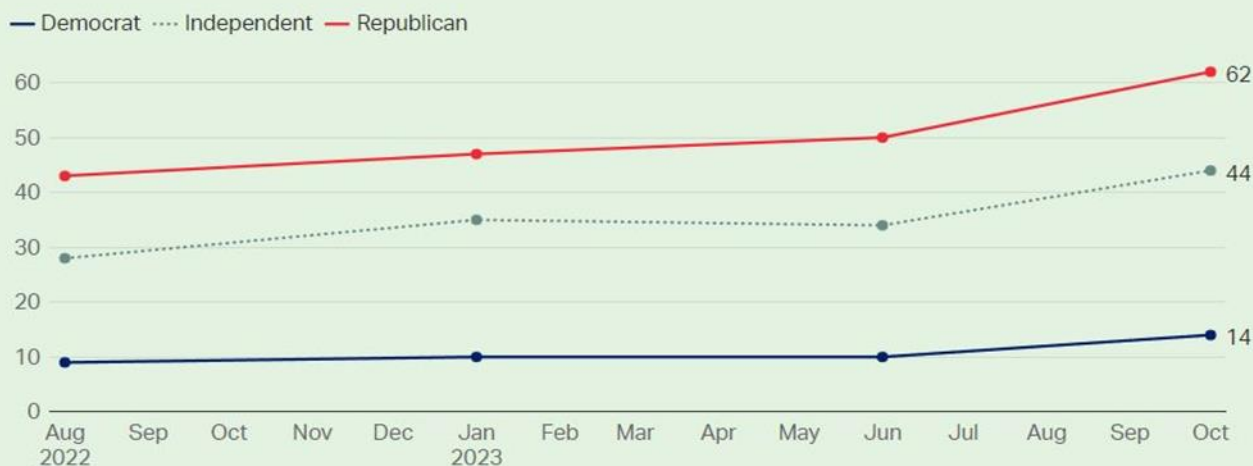

Get the data • Download image

GALLUP

GOP's Rising Skepticism on U.S. Aid to Ukraine

Thinking about the conflict between Russia and Ukraine, do you think the United States is doing too much to help Ukraine, not enough or the right amount? % Too much

Get the data • Download image

GALLUP

Усередині обох партій є розколи щодо допомоги Україні.

Нове опитування *Gallup* показало принципову різницю позицій Демократів і Республіканців щодо цього. Так 65% - Демократів вважають, що **США мають продовжувати надавати допомогу доти, доки Україна просить про це.**

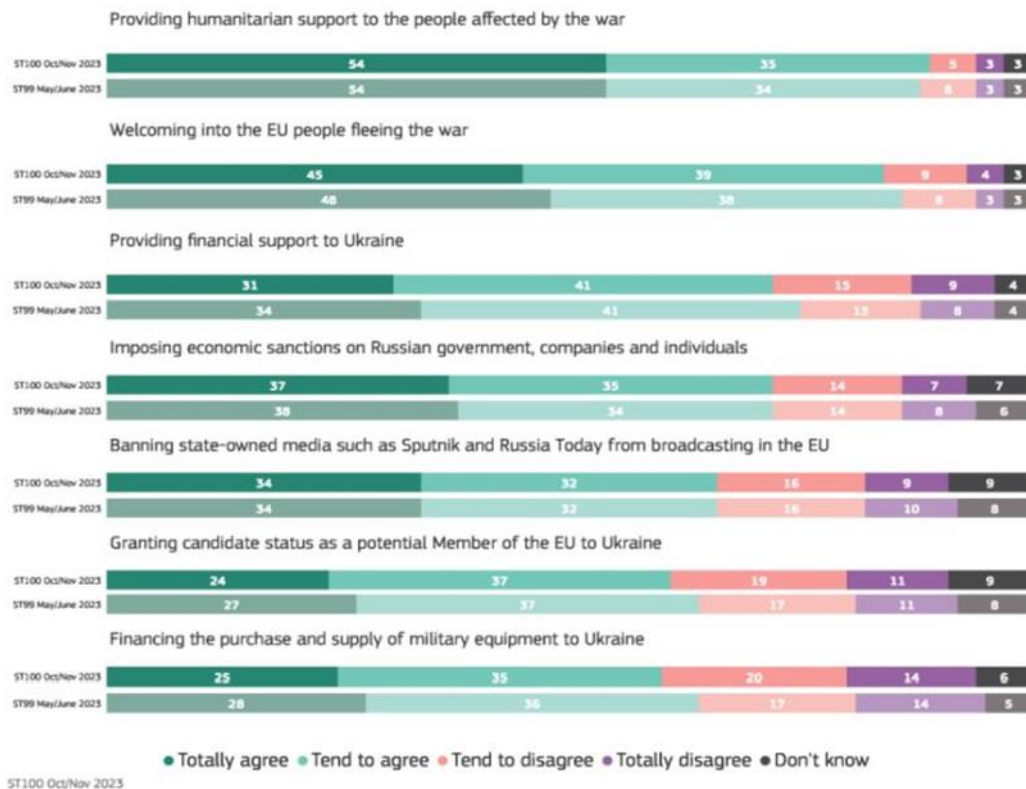
Для порівняння так думають лише 14% – Республіканців.

Результати опитування The Economist/YouGov демонструють, що зараз у США 24% опитаних підтримують збільшення військової допомоги, за місяць цей показник упав на один відсоток. При цьому 27% – за її зниження, а 31% – за те, щоб залишити її на нинішньому рівні (ця група показала зростання на 4%). 70% американців за припинення вогню у цій війні. Протилежної думки лише – 10%. Згідно з іншим опитуванням Pew Research Center, близько третини - 31% - американців вважають, що потрібно зменшити допомогу Україні. Ще 29% вважають, що нинішньої допомоги є достатньо, а 18% вимагають її збільшити.

Настрої у Європі.

Результати дослідження за листопад Eurobarometer наочно демонструють, що в Європі, на відміну від США, підтримка України продовжує залишатися на високому рівні, незважаючи на економічні втрати та загальну втому від війни.

QD2. The EU has taken a series of actions as a response to Russia's invasion of Ukraine. To what extent you agree or disagree with each of these actions taken. (EU27) (%)

72% погоджуються з наданням фінансової підтримки Україні. (З весни 2022р. знизилася на 8%)

Близько шести із десяти схвалюють надання Україні статусу кандидата в ЄС (61%) та фінансування ЄС закупівель та постачання військової техніки в Україну (60%).

Таким чином, спроби Президента В. Зеленського тиснути на керівництво країн-союзників через громадську думку повністю не позбавлені сенсу. За даними Pew Research Center, Президент України користується високою підтримкою серед населення у провідних країнах світу таких як США, Великобританія, Канада, Німеччина та ін., у 24 країнах світу йому висловлюють довіру близько - 51%.

Так, наприклад, критикуючи рішення саміту НАТО В. Зеленським, представляв лідерів деяких європейських країн у невідному для них світлі всередині свого суспільства.

3. Ініціативи мирних переговорів.

Формула миру В. Зеленського та нові ультиматуми РФ.

Нині за лаштунками світової політики розглядаються різні варіанти закінчення бойових дій, а також те, в якому статусі Україні потрібно закінчувати війну. КНР, Туреччина, Ватикан, Саудівська Аравія та ряд африканських країн прагнуть до ролі головних посередників та миротворців.

Загалом шанс на мирне врегулювання є лише у разі досягнення домовленостей між країнами Заходу, КНР і РФ або ж у результаті повного виснаження сторін, насамперед РФ та України, перемикання війни та уваги до неї, ядерної ескалації або

іншої значущої світової події . При цьому досягнення політичних домовленостей має на увазі **формування певного геополітичного балансу**. При цьому основні сторони конфлікту (як Захід, так і РФ) періодично тестують одна одну на готовність до компромісів, тому в пресі іноді озвучуються певні сценарії завершення війни.

У політичному плані надії на мирну угоду зараз зведені до мінімуму, оскільки підриваються, з одного боку, демонстрацією наміру України повернути втрачені території, а також позицією самої РФ, де вимагають від України визнати російськими захоплені та анексовані території (Донецька, Херсонська, Запорізька, Луганська області та Крим).

Цього року для України та країн союзників стала характерною **фіктивна демонстрація відкритості до переговорів**. Це з метою **формування лояльності країн Глобального Півдня**.

В Україні припускають, що очолити процес мирних переговорів може КНР. **24 лютого 2023р.** у день річниці російського вторгнення в Україну КНР запропонував свій так званий "мирний план" із 12 пунктів. У ньому міститься заклик до поновлення переговорів та критика санкцій. При цьому в КНР також заявляють про повагу до суверенітету всіх країн і наголошують на неприпустимості застосування ядерної зброї.

Україна прагне заручитися додатковою підтримкою **КНР, Ватикану та країн Глобального Півдня**, просуваючи *«Мирний План – 10 кроків В. Зеленського»*, який фактично має на увазі **капітуляцію РФ**. У Кремлі **«формула миру» В. Зеленського** викликала велике обурення та неприйняття.

3 лютого 2023р. "Формулу миру" України офіційно підтримав Євросоюз, потім **США та інші країни G7 – Німеччина, Франція, Британія, Італія, Японія та Канада**. Країни Люблінського трикутника – *Польща та Литва*. А також *Словаччина та Фінляндія, Австрія*.

Пройшли консультації України та країн Заходу із країнами "глобального Півдня", присвячена мирному врегулюванню. Саміти такого формату відбулися в **Данії – Копенгаген** (у червні 2023 р.) та **Саудівській Аравії Джидде** (серпень 2023 р.) на **острові Мальта** (у жовтні 2023 р.). Наступна зустріч може відбутися у Швейцарії.

На цьому етапі учасники консультацій **досі не досягли консенсусу та не сформували спільну позицію чи меморандум щодо принципів мирного врегулювання**.

Наприкінці листопада команда Президента України **В. Зеленського** намагається публічно зняти з себе відповідальність за можливі негативні наслідки подальшого перебігу бойових дій або перспектив не вигідного миру з РФ.

Лідер фракції "Слуга народу" Д. Арахамія в ефірі "Мосейчук+" частково переклав відповідальність за продовження війни на західних партнерів, які фактично відмовилися під час Стамбульських переговорів надати Україні необхідні гарантії безпеки (зокрема Британію).

Загалом учасників та посередників потенційних мирних переговорів, виходячи з методу врегулювання, можна умовно поділити на 4 основні групи:

1. Перша на чолі з Китаєм (куди входять Туреччина, Ватикан та країни Глобального Півдня) хоч і генерують різні в технічних деталях мирні ініціативи, але **наполягають на негайному припиненні бойових дій і поновленні переговорів**. Водночас, така позиція може передбачати фактичну (але не юридичну) втрату Україною частини її територій та **заморожування конфлікту**. Також ці країни виступають за формування нового геополітичного балансу та зниження ролі США та союзників у світі.

2. Друга група (Україна, США та Європейські країни) **дотримується позиції про необхідність деокупації всіх захоплених територій РФ** і тільки після цього можливий початок офіційних та продуктивних переговорів з РФ. **Україна просуває свій порядок денний** та прагне заручитися додатковою підтримкою КНР, Ватикану та країн Глобального Півдня, просуваючи «*Мирний План – 10 кроків В. Зеленського*».

3. Третя група консервативні та націоналістичні (*переважно опозиційні*) еліти в США, НАТО та ЄС (*Д. Трамп, В. Орбан та інші*) виступають за **формування нового балансу з РФ** з урахуванням її інтересів та підвищення індивідуального суверенітету країн ЄС та НАТО при прийнятті зовнішньополітичних рішень. Україна при цьому має йти на формальні поступки РФ та отримати компенсаторні механізми за рахунок НАТО та ЄС.

4. Четверта група РФ та її найближчі союзники **формально вимагають фактичної капітуляції України** – відмови від окупованих територій, відмови від співпраці з НАТО та військового розвитку, зміни внутрішньої політики; Однак потенційно можуть погодитися на фіксацію за РФ зайнятих територій та додаткові гарантії у сфері безпеки та свободи світової торгівлі.

4. Перспективи вступу України до НАТО.

Питання членства України в НАТО можуть розглядати лише після завершення війни або за домовленістю з РФ як елемент мирних домовленостей. Імовірніше, лише в тому випадку, якщо Україна переможе РФ або доб'ється значних результатів на фронті.

10 – 14 липня за підсумками саміту НАТО у Вільнюсі можна констатувати відсутність рішення про членство для України в Альянсі в найближчому майбутньому (не було офіційного запрошення, не озвучено терміни), а також конкретних гарантій безпеки.

Україні за фактом запропоновано компенсаційний політичний пакет, який скасовує ПДЧ, що скоріше варто вважати формальністю, оскільки Україні все одно потрібно буде виконати певні умови для досягнення критеріїв НАТО, виконавши колишні вимоги щодо реформ. Україна отримує щорічну допомогу у 500 млн доларів на довгостроковій основі. Щорічне фінансування реформи ЗСУ, а також витрат на переозброєння, медицину, розмінування та забезпечення армії паливом (довгострокова програма). Також створено **Раду Україна – НАТО** як особливий

формат співпраці з Альянсом. "Гарантії безпеки" виявилися "обіцаннями додаткової допомоги" та демонстрацією неготовності відправляти свої війська в Україну.

Президент України В. Зеленський висловив своє публічне невдоволення рішенням лідерів країн-членів НАТО.

Але найімовірніше, що в цій ситуації Україна отримала максимум із можливого на даний момент.

Але в українському суспільстві це може закласти сумніви щодо консолідації з нами країн західного світу та спричинити глибоке розчарування. Згідно з останніми опитуваннями за листопад, 77% громадян підтримують членство України в НАТО, що на 6% менше, ніж у липні (83%). Вступ до ЄС підтримують – 78%, що на 7% менше, ніж у липні (85%).

Так, незважаючи на поглиблення співробітництва, величезної допомоги союзників у НАТО. За фактом, **Україна не пообіцяла ні членства в Альянсі, ні реальних гарантій безпеки.** НАТО побоюється ескалації з РФ і прагне будь-що уникнути прямого зіткнення з нею.

З основних мотивів для західних країн не давати офіційного запрошення Україні до Альянсу також можна окремо наголосити на **небажання повністю зачиняти двері для переговорів з РФ**, яка основною метою війни оголосила нейтральний статус України.

Результати саміту НАТО у Вільнюсі в РФ "розкручує" в інформаційному просторі як "переможний кейс" і навіть досягнення однієї з цілей т.зв. СВО. Практично НАТО взяло курс на «нерозширення». Запрошення до Альянсу не отримала не лише Україна, а й Грузія та Молдова.

Восени на тлі патової ситуації на українському фронті за лаштунками частина світових еліт дедалі активніше обговорює різні варіанти певної заморозки конфлікту, а також варіант прийняття України до НАТО без територій, що нині захоплені РФ.

У листопаді **екс-генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен виступив із пропозицією прийняти Україну до Північноатлантичного Альянсу «в нових кордонах»** (*мабуть, мали на увазі фактичні межі фронту*). Прийняття в НАТО всієї України фактично означало б повідомлення РФ про те, що НАТО має намір вступити у війну. Раніше схожий варіант уже озвучував экс-держсекретар США Генрі Кісінджер.

Але голова ОПУ Андрій Єрмак під час свого візиту до США заявив, що українська влада не погоджується на вступ до НАТО без окупованих територій, оскільки має на меті вихід на кордони 1991 року.

Ідею вступу України до НАТО у межах територій, які вона зараз контролює: не підтримують – 53% громадян; підтримують -40%.

5. Вплив інших глобальних та регіональних конфліктів на ситуацію в Україні: протистояння між США та КНР, друга вірмено-азербайджанська війна, Ізраїльсько-Арабський конфлікт, загострення на Корейському півострові та ін.

З осені нові військові конфлікти у світі поступово починають відволікати увагу від України. Медійна увага Україні необхідна для впливу на західну громадську думку та на політиків західних країн, які вагалися чи не бажали надавати допомогу Україні.

19 вересня Азербайджан оголосив про початок «антитерористичних заходів локального характеру» у Нагірному Карабаху, їхня мета – забезпечення безпеки азербайджанських військовослужбовців та відновлення конституційного ладу Азербайджанської республіки в регіоні. До кінця дня Нагірний Карабах закликав Азербайджан зупинити вогонь та розпочати переговори. Вірменія фактично відмовилася від оборони Нагірного Карабаху, що призвело до його швидкої капітуляції.

Ситуація в Нагірному Карабаху ще раз демонструє, що будь-які домовленості про перемир'я, будь-які тимчасові узгодження якихось безпекових режимів не мають сенсу в нинішньому геополітично «роздертому» світі, де все більшу роль починає відігравати сила. Лише стабільний мир та домовленості можуть на якийсь час гарантувати безпеку, стабільність тих чи інших країн. Розігравши вірменську карту, Туреччина, Азербайджан та РФ, найімовірніше, можуть спробувати транслювати цей досвід і на українські реалії. Оскільки для РФ як війна в Нагірному Карабаху, так і в Україні – це продовження однієї і тієї ж геополітичної доктрини.

7 жовтня розпочинається війна між Ізраїлем та ХАМАС. Цей конфлікт значною мірою відвертає увагу міжнародного співтовариства з питання України, по суті, роблячи його другорядним в інформаційному просторі. Очевидно, що подальші обсяги допомоги союзників Україні в тому числі залежатимуть, наскільки довго триватиме війна між Ізраїлем та ХАМАС від ходу там бойових дій. Українським керівництвом цей конфлікт сприймається як потенційна загроза, яка відволікає увагу та може перетягнути на себе ресурси. Війна Ізраїлю з ХАМАС призвела до масштабних перебоїв у світовій торгівлі. Єменські хусити із солідарності з палестинцями стали обстрілювати торгові судна. Атаки хуситів підняли ціни на страхівку та охорону перевезень Червоним морем. У результаті фрахт подорожчав на 4% лише за тиждень. А шлях в обхід хуситських дронів лежить через мис Доброї Надії у Південній Африці. Він довший на 10 днів і 3,5 тисячі морських миль.

У жовтні починає загострюватись конфлікт на Корейському півострові. 24 жовтня Південна та Північна Корея обмінялися запобіжними пострілами у спірному прикордонному регіоні біля узбережжя Корейського півострова. Це сталося на тлі того, що КНДР останнім часом часто зазнає балістичних ракет і провела артилерійські стрільби вздовж кордонів на східному та західному узбережжях Корейського півострова. Зі свого боку, Південна Корея провела щорічні військові навчання для запобігання загрози з КНДР.

У листопаді 2023 року загострився прикордонний конфлікт між Венесуелою та Гайаною через спірну **територію**. Влада Венесуели ініціювала на 3 грудня референдум, на якому громадяни повинні були висловитися щодо визнання недоторканності кордону з Гайаною або ж вважають, що значна частина її території має належати Венесуелі. 95% учасників плебісциту висловилися за приєднання спірної території до Венесуели. Існує побоювання, що після референдуму Президент Венесуели Ніколас Мадуро спробує приєднати спірний регіон силою.

Загалом на тлі того, що контрнаступ на Півдні України не продемонстрував очікуваного результату, союзники починають говорити про необхідність **зменшення залежності України від зовнішніх запозичень** та пошуку внутрішніх джерел фінансування.

Водночас, **Адміністрація Президента США Джо Байдена пообіцяла продовжувати підтримувати Україну**. Білий дім планує об'єднати допомогу Ізраїлю та Україні.

У жовтні Президент США Д. Байден вніс до Конгресу єдиний законопроект **про виділення Україні 61 мільярда доларів** (приблизно 12 млрд. призначено для прямої бюджетної підтримки України) на наступний рік із загального фінансового пакету у розмірі 106 мільярдів доларів (з яких 14 мільярдів також запропоновано для Ізраїлю). Але Республіканці стали перешкоджати зусиллям Адміністрації з об'єднання допомоги Україні та Ізраїлю в одному пакеті та вимагають посилити контроль на кордоні з Мексикою.

У листопаді з метою уникнення шатдауну тимчасовий бюджет США було затверджено без допомоги України та Ізраїлю.

Складність ситуації в Конгресі посилюється збільшенням "антиукраїнських" настроїв серед електорату республіканців (48% вважають, що допомоги Україні потрібно скоротити). На тлі цього рейтинг Дональда Трампа (47%) починає перевершувати рейтинг Джо Байдена (43%) (The Wall Street Journal). Наприкінці літа рейтинги цих двох головних кандидатів були майже однаковими. Можливе повернення Дональда Трампа до Білого Дому у 2025 році очікувано призведе до значного урізання західної підтримки України.

15 грудня Палата представників пішла на канікули питання фінансування України та Ізраїлю було перенесено на січень 2024р. Також Сенаторам поки не вдалося погодити угоду щодо захисту кордону для виділення допомоги Україні, питання виявилось складним, про це заявив лідер демократів Чак Шумер. Він уточнив, що законодавці повернуться до опрацювання домовленостей після завершення канікул 8 січня 2024 року.

До кінця 2023 р. формуються ризики того, що американська допомога надходитиме тепер не системно і в значно менших обсягах. Представники західної опозиції, як у США (партія Республіканці), так і в Європі (консервативні еліти), тепер вимагають від керівництва своїх країн **чіткої стратегії та програми надання допомоги**

Україні, плану ведення та завершення війни. У країнах-союзниках та в Україні почали говорити про перехід до оборонної стратегії.

Зокрема, з боку США наступного року, найімовірніше, значно ускладниться, про що фактично сигналізує американське керівництво в Білому Домі. Держсекретар США Ентоні Блінкен на прес-конференції за підсумками року заявив, що українці унеможливили – стояли проти однієї з найбільших армій у світі. В. Путін уже програв у війні з Україною, оскільки не досяг своєї основної мети – стерти Україну з землі і поглинути її Росією. 90% допомоги Україні було витрачено у США, зміцнюючи її оборонну індустрію, але американська допомога є критичною для України. Сполучені Штати мають дуже чіткий план майбутнього розвитку України, він не передбачає надання країні допомоги на нинішньому рівні. США та союзникам потрібно лише допомогти Києву протриматися «ці зиму, весну і літо» (ймовірно, мається на увазі період до президентських виборів у США), зазначив держсекретар.

6. Початок переговорів щодо вступу України до ЄС.

23 червня Європейський парламент переважною більшістю голосів ухвалив резолюцію на підтримку статусу кандидата в ЄС для України.

До кінця року Україні вдалося продавити рішення ЄС щодо початку переговорів щодо вступу. Це рішення скоріше можна вважати політичним. Єврокомісія не наважилася відмовити Україні (як це зробило НАТО), побоюючись, що це буде сприйнято в РФ як перемога та негативно вплине на стабільність у країні. У листопаді Єврокомісія вирішила рекомендувати Європейській Раді розпочати переговори про членство України в ЄС.

Угорщина виступила проти такого рішення. Прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан заявив, що Україна не готова до членства в ЄС і Угорщина не підтримає початок переговорів. Раніше Віктор Орбан у листі, адресованому голові Європейської ради Шарлю Мішелю, заявляє, що жодні рішення щодо фінансування України, відкриття переговорів про вступ до ЄС чи подальші санкції проти Росії не можуть бути прийняті доти, доки не відбудеться ця "стратегічна дискусія".

Висунуті ЄС додаткові вимоги до України можна розбити на 2 групи: 1. Щодо НАБУ та закону про лобізм мають технічний характер; 2. Серйозні вимоги щодо захисту прав національних меншин на використання рідної мови у різних сферах – від освіти до ЗМІ шляхом імплементації висновків Венеціанської Комісії.

Ці вимоги для України було виконати складно, оскільки вирішення цих проблем означає початок зміни курсу державної гуманітарної політики та посилення впливу західних партнерів на політичну систему (через антикорупційні структури).

8 грудня Верховна Рада ухвалила три важливі євроінтеграційні закони. Так, у другому читанні було прийнято урядовий законопроект №10203-1 про посилення інституційної спроможності Національного антикорупційного бюро (НАБУ). Закон

передбачає збільшення максимальної чисельності співробітників НАБУ з 700 до 1000 осіб, включаючи план розширення числа керівного персоналу з 500 до 750 осіб.

Ухвалено законопроект №10262, який дає можливість Національному агентству з запобігання корупції (НАЗК) проводити перевірки майна чиновників, яке вони придбали до призначення на свою посаду. Відповідно до нової редакції закону, перевірка може бути проведена з появою нових даних чи нових джерел інформації. Раніше НАЗК не проводило перевірку раніше опублікованої інформації, якщо не було виявлено порушень.

Загалом ухвалено оновлений законопроект №10288-1 про внесення змін до деяких законів України з урахуванням експертної оцінки Ради Європи та її органів з прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах. Це одна з вимог Європейської Комісії, виконання якої є необхідною умовою для початку переговорів щодо вступу України до ЄС.

Насамперед, законопроект націлений на розширення прав офіційних мов ЄС, таких як угорська, румунська, болгарська та інші. Але ці положення не поширюються на мову країни-агресора, тобто російську мову.

Після цього Уряд України оголосив, що очікує на остаточне рішення про початок офіційних переговорів про членство України в ЄС.

14 грудня Рада ЄС ухвалила рішення відкрити переговори щодо вступу до ЄС з Україною. Угорщина не почала блокувати рішення про початок переговорів з Україною, прем'єр-міністр В.Орбан просто вийшов із зали під час голосування. Але ветоував виділення Україні 50 млрд євро допомоги. Розгляд цього питання перенесли на 1 лютого 2024р. Потрібно розуміти, що **позиція Угорщини щодо України – це не чергова геополітична гра цієї країни, а стратегічна позиція, яка підтримується багатьма консервативними елітами в Європі.** Що підвищує значення Угорщини для геополітичних гравців (США, КНР, РФ).

З одного боку, початок переговорів щодо вступу України до ЄС – **це важливий знак символічної політичної підтримки**, від якого Європа не могла відмовитись на фоні проблем з американським фінансуванням та фактично негативною відповіддю Україні з боку НАТО. **Цей крок загалом додасть стабільності українській системі управління.** Оскільки в Україні таке рішення буде сприйнято та трактуватиметься як перемога Президента В. Зеленського та його команди. Додасть надії українському суспільству у ситуації, коли спільні події розвиваються за мінорним сценарієм.

Але для України сьогодні не менш важливим є і виділення коштів. На тлі того, що в Конгресі США у процесі передвиборчого протистояння Республіканців та Демократів поки що заблоковано й американську допомогу. Тобто Україна сьогодні отримала швидше символічний знак підтримки за відсутності реальної допомоги з боку західних партнерів.

Фінансування, яке сьогодні критично потрібне для українського бюджету та підтримки військових можливостей, Україна поки що не отримала. І це може стати критичним чинником для подальшого розвитку подій навколо України.

Попередньо стає зрозуміло, що **сам вступ може затягнутися і відбутися набагато пізніше**. Серед нинішніх членів ЄС перспектива вступу України через значне зростання витрат спричинить великі дискусії. Якщо Україна вступить до ЄС, **субсидії, на які вона матиме право, будуть значними**. Також далеко не всі зараз підтримують і спроби перегляду основного договору ЄС та відмови від правила одноголосного голосування та прийняття замість нього «правила більшості» (така зміна значною мірою збільшила шанси України стати членом ЄС).

Попереду ще кілька складних етапів переговорів, найскладнішими з яких будуть формування угоди про членство України в ЄС - конфліктні питання сільського господарства, транспорту, гарантування власності, специфічних прав людини, регіональної та податкової політики, енергетики, внутрішніх справ та юстиції; та ратифікація Угоди окремими країнами ЄС із шантажем України.

На перспективу подальшої євроінтеграції визначально впливатиме ситуація на фронті. Якщо РФ продовжить наступ, питання української євроінтеграції може бути зняте з порядку денного через посилення військово-політичної нестабільності. Якщо українським військам вдасться утримати російську армію або буде заморожено конфлікт, тоді Україна зможе скористатися європейським рішенням щодо початку переговорів та згодом вступити до ЄС.

II. Хід війни. Бойові дії.

Протягом року **Україна та РФ більшою мірою вели війну на виснаження, ніж за території**. За всієї активності протиборчих сил **лінія фронту змінюється незначно**. Російська армія з початку 2023 року змогла окупувати лише близько 500 кв. км. території України. За даними Інституту вивчення війни, Росія у 2023 році захопила близько 857 кв. км, але Сили оборони України відвоювали вже 370 кв. км із них. У 2023 році було окуповано лише 0,08% українських територій.

Нині ні Україна, ні Росія не можуть нагромадити достатньо сил, щоб прорвати оборону супротивника.

ЗС РФ намагалися наступати **на Донецькому та Куп'янському напрямках**, частково на **Лиманському**, а на **Запорізькому та Херсонському** – переважно наступали ЗСУ.

До листопада українські та російські війська поперемінно намагалися на різних ділянках фронту заволодіти військовою ініціативою, **але без значних територіальних змін**.

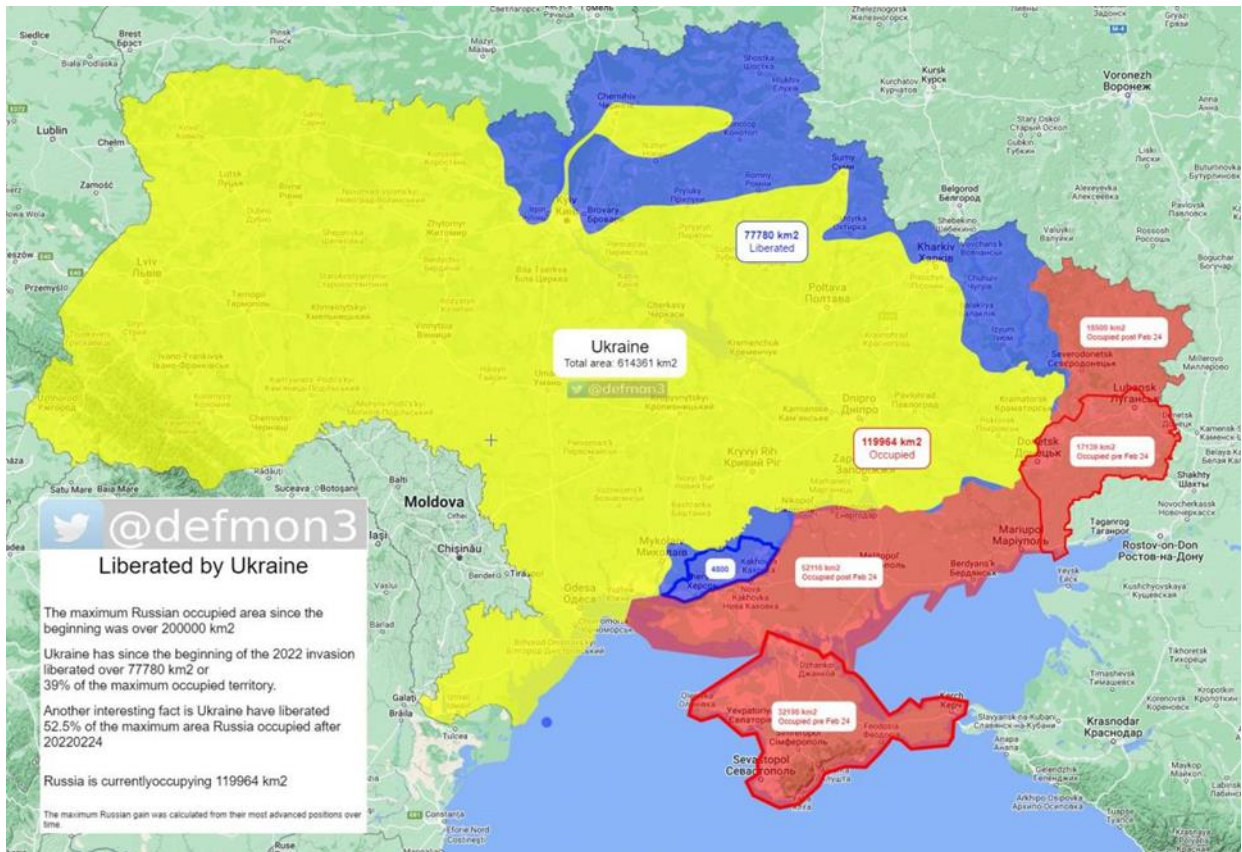
За підсумками за 2023 рік у Донецькій області РФ було захоплено: у січні **м. Соледар** (бої за місто велися з літа 2022 р.), **м. Бахмут** та на початку червня (оборона міста тривала майже рік).

У той же час, **досі під окупацією залишається майже 71 тис. кв. км**, зайняті після 24 лютого, серед них частина Миколаївської області, лівий берег Херсонської області, окупована частина Запорізької області, окремі села Харківщини, територія окупованого Донбасу.

Сумарно з 24 лютого ЗСУ звільнили – 52,5% території, окупованої Росією. Так, на 14 листопада, за оцінкою DefMon, від росіян звільнено майже 78 тис. кв. км. території.

Якщо ж зважати на захоплені РФ у 2014 році території окремих районів Луганської та Донецької областей та Криму, то під окупацією досі залишається близько 20% України, а саме близько 120 тис. кв. км.

Загалом перебіг бойових дій протягом 2023 року можна розбити на кілька етапів:

1. Період очікування «великого» російського наступу та бої на Донбасі: захоплення ЗС РФ м. Соледара та м. Бахмута на Донеччині (з січня – по травень 2023р.). Взимку 2022-2023р. в Україні очікували великий російський наступ із півночі (Чернігівська, Харківська, Сумська або Київська обл), але він у результаті не відбувся через великі втрати під м. Бамутом та підготовку оборонних ліній на Півдні України.

2. Період підготовки великого українського контрнаступу (з березня по червень 2023р.).

З березня 2023р. в Україні та за кордоном активно поширюються чутки про великий контрнаступ ЗСУ. Союзники покладали на нього великі надії. Зокрема, результат контрнаступу аналогічний до швидкого звільнення м. Харківської обл. та г.Херсона у 2022р. дозволив би західним партнерам до початку повноцінної виборчої кампанії у США посилити свої позиції та висунути РФ нові ультиматуми.

3. Початкова фаза українського контрнаступу на Півдні України. Підлив Каховської ГЕС. Заколот куратора ПВК «Вагнер» Є. Пригожина. Загрози ядерної ескалації. (Червень-липень 2023р.)

Але український контрнаступ, що почався в червні, просувався повільно. Початковий його план було зірвано підривом Каховської ГЕС (*швидше за все саме російські сили стоять за її підривом*). Таким чином РФ прагнули не допустити висадки українського десанту на Лівому березі Дніпра. Підрив Каховської ГЕС дозволив РФ вивільнити частину військових ресурсів, які перебували в обороні позицій біля Дніпра та перекинути їх на інші напрямки.

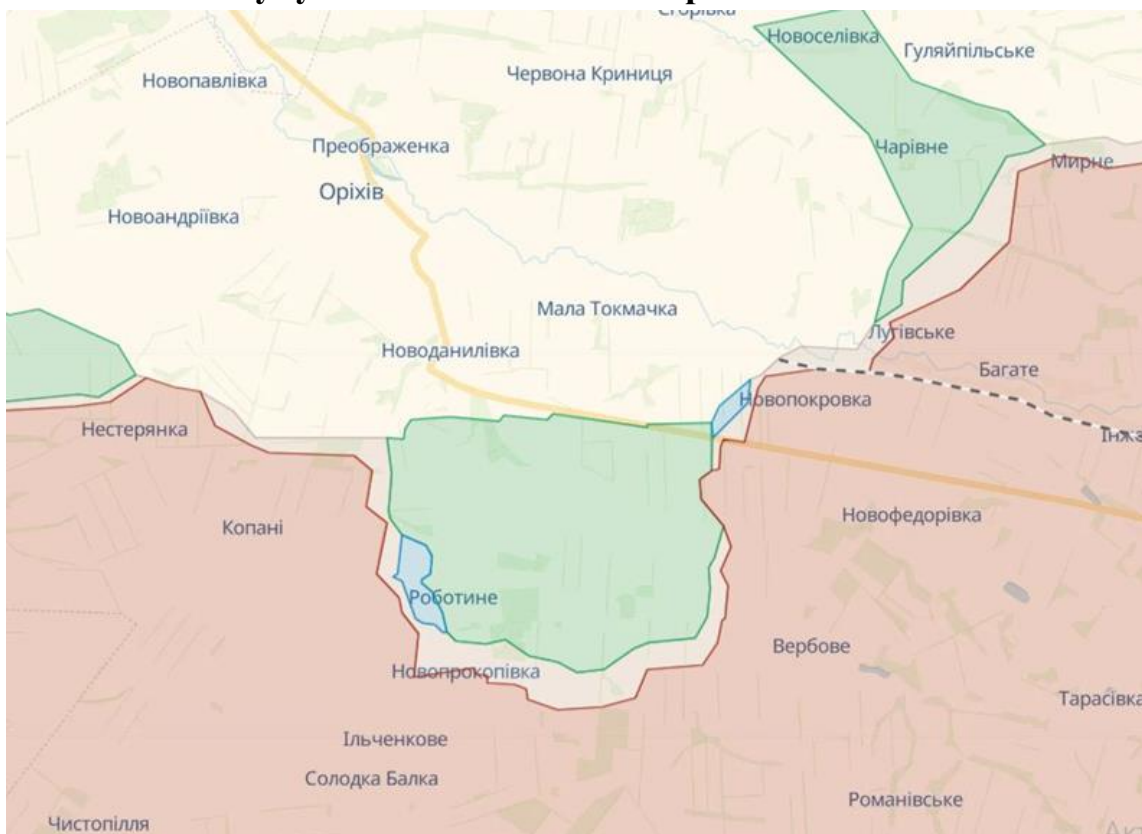
Українські сили в достатній кількості накопичилися на островах і прибережних зонах Дніпра, звідки після підриву Каховської ГЕС ЗСУ змушені були евакуюватися.

У ході контрнаступу у Запорізькій обл. Україна зіткнулася з ешелюваною російською обороною. Міни, активності артилерії, фронтової авіації ЗС РФ (*передусім, мова про штурмовиків і бойові вертольоти*) - завдали відчутної шкоди українській бронетехніці.

Заколот куратора ПВК «Вагнер» Є. Пригожина 23-24 червня виявився неуспішним і мало змінив навіть тактичну ситуацію на фронті російсько-української війни. Багато в чому в Україні та на Заході був розрахунок на те, що з перебігом заколоту Пригожина частину резервів РФ знімуть із бойових позицій на фронті, чого не сталося.

4. Темпи просування українського контрнаступу сповільнилися, бойові дії переходять у фазу «війни на виснаження» (серпень – жовтень 2023р.)

За три місяці контрнаступу Україна досягла лише скромного прогресу в районі Вереміївського виступу та н.п. Роботине Запорізької області.

У вересні бойові дії остаточно переходять у фазу «війни на виснаження», в рамках чого Україна та РФ обмінюються ударами по тилівій інфраструктурі. Україна вперше завдала масованого ракетного удару по ремонтній базі РФ м. Севастополю.

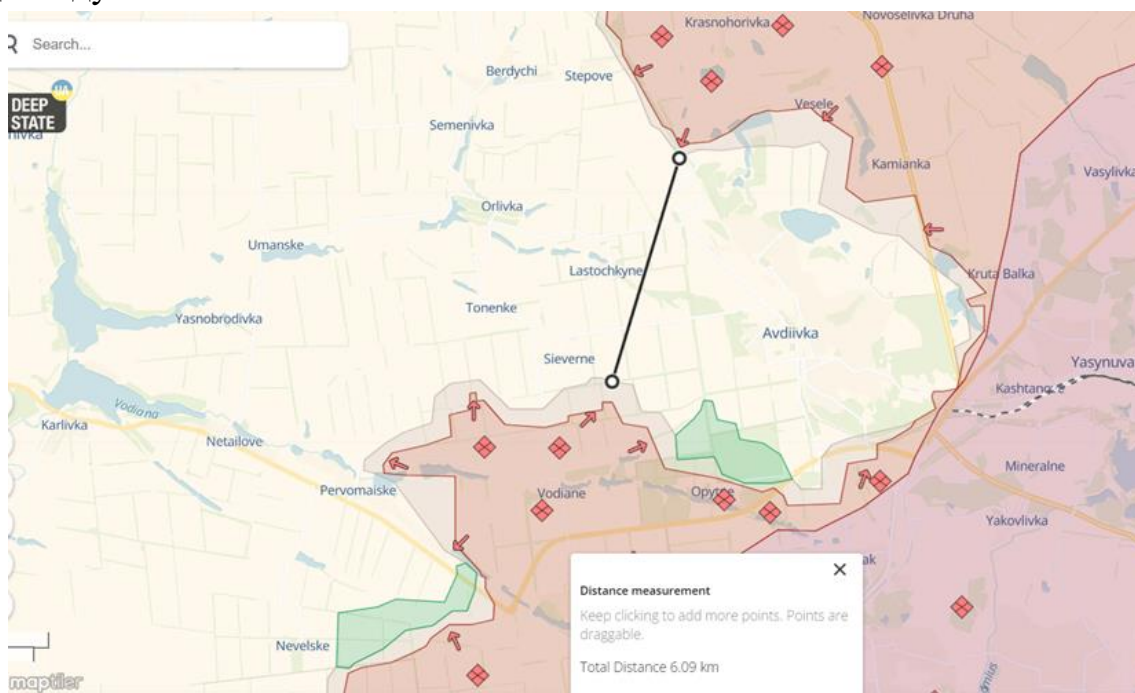
Надалі Крим та м. Севастополь стає об'єктом частих атак з боку України. В результаті кораблі Чорноморського флоту ВМФ Росії перебазувалися із Севастополя до Новоросійська, що частково знизило інтенсивність ракетних обстрілів України.

У жовтні - листопаді на лівому березі Дніпра на Херсонщині українські війська зайняли селище Кринки, і починають перекидати туди важку техніку. Зі свого боку ЗС РФ намагаються перервати шляхи матеріально-технічного забезпечення ЗСУ у цьому районі.

Восени в країнах-союзниках та в Україні почали говорити про перехід до оборонної стратегії.

5. Контрнаступ ЗСУ фактично зупинився, а ЗС РФ перехопили ініціативу на окремих ділянках фронту (листопад – грудень 2023р.).

До кінця листопада контрнаступ ЗСУ у Запорізькій обл. фактично зупинився, а ЗС РФ перехопили ініціативу на окремих ділянках фронту на Донеччині та на Куп'янському напрямку. На Донеччині розгортаються бої за м. Авдіївку, яка вже фактично знаходиться в оперативному «мішку», ймовірність втрати міста найближчими місяцями дуже висока.

Мінімальні цілі для українських військ на Південному фронті – звільнення м.Токмака та м. Полог (у Запорізькій області), та наближення лінії українського контролю до узбережжя Азовського моря, що дозволило б поставити сухопутний коридор РФ до Криму під артилерійський обстріл – не було реалізовано до кінця року і найближчим часом їхнє досягнення виглядає малоімовірним.

У грудні ініціатива на фронті поступово переходить до російських військ. РФ нарощує наступальний потенціал на Донецькому напрямі ЗС РФ фактично захопили м. Мар'їнку. Тривають бої за Авдіївку, на південному сході міста ЗС РФ захопили

промзону або її більшу частину. Також серйозні бої відбуваються в районі м. Бахмута та на Лиманському напрямку. **На Південному напрямку** на Лівому березі Дніпра бої продовжуються під н.п. Кринки в Херсонській області.

Українська влада заявляє, що РФ перетворює захоплені міста півдня України у фортеці. Так, м. Токмак вже оточений укріпленнями з усіх боків, росіяни будують їх і в районі Василівки. Так РФ наростила кількість оборонних споруд у Криму.

Як пише західна преса, через скорочення західної допомоги українським військам не вистачає артилерійських снарядів, що змушує деякі підрозділи скасовувати заплановані атаки. При цьому, як кажуть українські військові, російські війська зараз не мають браку снарядів.

Основною з причин того, що контрнаступ ВСУ не приніс бажаного результату, є те, що союзники постачають озброєння в Україну із затримками і в недостатній кількості. Західні партнери дуже обережно підходять до питання постачання озброєння, особливо далекобійних ракет, у тому числі через небажання ескалювати ситуацію з РФ. Поки західні країни вагалися у наданні необхідного озброєння, РФ зміцнювали оборону, обладнуючи мінні загородження, а Україна зазнавала втрат.

Але країни заходу намагаються зняти з себе відповідальність, за **фактичний провал контрнаступу.** Зокрема, США повідомили, що для контрнаступу країни НАТО передали Україні 98% обіцяної техніки.

6. Ядерна ескалація. Протягом року в РФ періодично відновлювалися погрози щодо можливого застосування ядерної зброї. **Зокрема, такі тези звучали від ключових медійних осіб РФ:** журналіста В. Соловйова, головного редактора RT М. Симоньян, заступника голови Ради безпеки РФ Д. Медведева.

Здебільшого це відбувалося з метою перешкоди чи обмеження постачання західного озброєння в Україну. Також ядерним шантажем РФ реагували спочатку на чутки про майбутній контрнаступ України, а надалі на будь-яке просування ЗСУ на фронті. Крім того, таким чином **РФ чинить тиск на західні країни і намагається створити кризу безпеки в Європі.**

25 травня 2023р. міністри оборони Росії та Білорусі підписали документи про розміщення тактичної ядерної зброї на білоруській території.

У жовтні Держдума одноголосно ухвалила закон про відкликання ратифікації Договору про всеосяжну заборону ядерних випробувань.

III. Внутрішня політика.

1. Падіння популярності влади та формування альтернативного центру політичної довіри.

Загальна ситуація на фронті значною мірою впливає на стабільність внутрішньополітичної ситуації. Через відсутність значних успіхів контрнаступу, а також перспективи можливого скорочення фінансування союзниками рейтинги команди Президента почали знижуватися, в результаті в Україні посилюється критика

влади, нова активність проявляється з боку опозиції, як з боку экс-президента П. Порошенка, так і з сторони умовного біло-блакитного поля. Корупційні скандали виступають подразником для суспільства, де вважають цю проблему найважливішою (63%) після війни.

Результати липневого саміту НАТО у Вільнюсі (11–12 липня), на якому не були озвучені умови та терміни членства України в Альянсі, також дещо послабили позиції команди Президента.

З того часу экс-президент Петро Порошенко та його прихильники партії "Європейська солідарність" починають розкручувати інформаційну кампанію проти Президента Володимира Зеленського, його звинувачують у тому, що через нього почалася війна в Україні. Теза про "зраду у верхах" повторюється нарівні зі звинуваченнями в корупції, у тому числі в армії, загрозі авторитаризму та нібито інтригах ВП проти главкому ЗСУ Валерія Залужного. Посол України у Великій Британії Вадим Пристайко (якого пов'язують з экс-президентом П. Порошенком) у рамках бесіди з журналістами піддав висловлювання Президента В. Зеленського завуальованій критиці.

Восени, коли український контрнаступ не продемонстрував очікуваних результатів экс-радник Офісу Президента України та популярний лідер громадської думки **Олексій Арестович звинуватив владу у стратегічних прорахунках**, які не дали українській армії реалізувати плани щодо прориву фронту. Вихід А. Арестович **бачить у проведенні виборів**, щоб «провести перезавантаження, зруйнувати монополію некомпетентності та дати шанс тим, хто здатний приймати рішення, що відповідають реальній обстановці». Звинувачення з боку А. Арестовича пролунали після завершення його поїздки до США та ЄС, що може свідчити про знаходження підтримки такої позиції у консервативних західних колах.

У листопаді, спілкуючись з журналістами, Президент України В. Зеленський заявив про загрозу "Майдану-3". За його словами, цей план готують у Кремлі. Він полягає в тому, щоб посіяти розкол в українському суспільстві, створюючи "хаос", який дозволить усунути В. Зеленського. Після заяви В. Зеленського про нібито наявність у РФ та плани повалити його, деякі ЗМІ в Україні провели аналогію з т.зв. планом "Шатун" за экс-президента П. Порошенка - у тому сенсі, що тепер будь-які прояви невдоволення владою можна буде приписати до сприяння РФ.

Публічний конфлікт Офісу Президента з главкомом ЗСУ В. Залужним, що швидко розвивається, грає проти Президента. В. Залужний стає його основним конкурентом на президентських виборах. Рейтинг В. Залужного (40%) фактично зрівнявся з рейтингом В. Зеленського (42%), його умовна партія (36%) випереджає Блок В. Зеленського (26%) на 10%. Найбільше громадяни довіряють В. Залужному – 82% проти 11%. В. Зеленському -72% проти 25% (результати Соціологічної групи Рейтинг). **Політична система умовно поділяється тепер на два табори (В. Зеленського та В. Залужного).** Також розгортається формування запиту у суспільстві припинення війни. За пошук компромісного рішення виступають уже 44%.

Критика на адресу політичного керівництва країни звучить не лише з вуст опозиції, а й низки журналістів та активістів, близьких до західних посольств. Усі вони вбачають загрозу посилення Президента В. Зеленського і, найімовірніше, намагаються тиснути на владу з метою проведення виборів та зняття обмежень для діяльності ЗМІ та політичної діяльності в Україні.

Ситуацію посилює пауза, що тривала, з наданням українського фінансування в США. Підсумки візиту Президента України В. Зеленського до США 11-12 грудня не можна назвати успішними, Республіканці в обох палатах Конгресу продовжують блокувати допомогу Україні та вимагають як умови підтримки пред'явити т.зв. план ведення війни в Україні. До Демократів висувається вимога посилити міграційне законодавство США. На що Білий Дім поки що йти не готовий, оскільки Д. Байден втратить частину голосів на майбутніх виборах. В результаті Україна отримала лише «втішний» пакет допомоги у 200 млн дол., іншого прогресу досягти поки не вдалося. На цьому фоні навіть візит до Осло для В. Зеленського був більш продуктивним, - Норвегія виділить Україні 1,8 мільярда доларів допомоги до кінця цього року і продовжить підтримку країни з перших місяців 2024 року.

Основною перемогою року В. Зеленського можна вважати початок переговорів про членство України в ЄС (рішення було ухвалено Радою ЄС 14 грудня). Це важливий знак символічної політичної підтримки, від якого Європа не могла відмовитись на тлі проблем з американським фінансуванням та фактично негативною відповіддю Україні з боку НАТО. Загалом це додасть стабільності українській системі управління. Оскільки в Україні таке рішення буде сприйнято та трактуватиметься як перемога Президента В. Зеленського та його команди. Додасть надії українському суспільству у ситуації, коли спільні події розвиваються за мінорним сценарієм.

2. Кадрові ротації та корупційні скандали.

З початку року у внутрішній політиці країни починається низка кадрових ротацій, спровокованих інформаційною кризою через низку корупційних скандалів, опублікованих у ЗМІ (які орієнтовані на еліти США та ЄС, оточення П. Порошенка), тиску західних партнерів і втрати довіри Президента до ряду політиків.

Ймовірною метою таких атак була дискредитація глави Офісу Президента Андрія Єрмака з метою його ослаблення чи навіть відставки (що може послабити і позиції самого Президента В. Зеленського).

Ця інформаційна атака була пов'язана з тим, що міжнародні донори бажають контролювати витрати величезних коштів, які виділяються Україні. Як правило, представники глави Офісу Президента А. Єрмака контролюють джерела тіньових доходів влади, де західні партнери не мають жодного впливу.

Зі свого боку влада намагається послабити тиск західних партнерів шляхом звільнення низки заступників, з урахуванням збереження основних постатей (главу ВП, міністра оборони та інших) на керівних посадах. Так у відставку відправився – заступник голови Офісу Президента Кирило Тимошенко та заступник міністра

оборони В'ячеслав Шаповалов, заступник Генпрокурора **О. Симоненко**, заступник Міністра розвитку громад та територій України **Іван Лукеря**, заступник Міністра розвитку громад та територій України **В'ячеслав Негода**, заступник Міністра соціальної політики України **Віталій Музиченко**, також відкрито кримінальну справу проти заступника міністра розвитку громад, територій та інфраструктури **Василя Лозінського**. Звільнено чотирьох голів облдержадміністрацій (Дніпропетровської, Запорізької, Херсонської та Сумської), пов'язаних з К.Тимошенко, які здійснювали контроль над фінансовими потоками. **Юрія Сотника** звільнили з посади першого заступника Голови Державної агенції лісових ресурсів України. А **Андрія Лордкіпанідзе** з посади заступника Голови Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів.

Кабінет Міністрів України звільнив керівництво Державної митної служби. Зокрема, своїх посад втратили – голова митниці В.Демченко та його заступники – **О.Щуцького** звільнено, а **Р.Черкаського** усунено. В.о голови митниці призначено заступника голови Державної митної служби **С.Звягінцева**.

Також повідомляється, що ГБР прийшли з обшуками і до Головного управління Державної податкової служби м.Києва. Зокрема, обшуки проводилися в.о. голови податкової служби Києва **Оксани Датій**. У відставку відправили виконувача обов'язків голови Державної податкової служби **Тетяну Кириєнко**. НАБУ повідомило про підозру колишньому голові Фонду державного майна **Дмитру Сенніченку**. САП зареєструвала кримінальне провадження за фактом можливого незаконного збагачення заступника голови Офісу президента **Андрія Смирнова**.

У медіа-обороті набирає ситуація з корупційними скандалами навколо закупівель продукції для українських військ. Чинний міністр оборони **О.Резніков** на початку року (*його відставка відбудеться у вересні*) ледь не втратив свою посаду, (*глава Офісу Президента Андрій Єрмак особливо наполягав на тому, щоб О.Резніков залишився*). На його заміну розглядалася кандидатура нинішнього **начальника Розвідувального управління Кирила Буданова** (*але для цього йому довелося піти у відставку з військової служби*). **О. Резніков** провів зміну трьох своїх заступників у Міністерстві оборони.

Реакція ЄС та США на кадрові перестановки в Україні була стримана. Ймовірно, одним із предметів торгу із західними партнерами виступала справа проти экс-глави «Нафтогазу» **А.Коболєва**.

При цьому очевидно, що **Офіс Президента** не має наміру здавати свої позиції в силових структурах та регіонах. Так вплив команди влади буде зміцнено новим головою СБУ (**В. Малюк**) та новим міністром МВС (**І. Клименко**). **18 січня в Україні внаслідок падіння вертольота у м. Броварах загинуло найвище керівництво МВС.** Серед загиблих міністр **Денис Монастирський**, його перший заступник **Євген Єнін** та держсекретар МВС **Юрій Лубкович**. **Новим головою МВС** став на той момент голова національної поліції України **Ігор Клименко**.

У січні пішов у відставку радник Офісу Президента України та один із ключових спікерів влади Олексій Арестович. Це сталося після того, як він заявив, що російська ракета, що спричинила численні жертви в м. Дніпрі, була збита українською ППО. Після цього **А.Арестович перейшов в опозицію до чинної влади** і стане одним із найактивніших її критиків. Він заявить про претензію обиратися на наступних президентських виборах, претендуючи на електорат умовного біло-блакитного поля, політичні представники яких повністю розгромлені в країні, після заборони т.зв. проросійських партій *(включаючи найбільшу партію ОПЗЖ)*.

У лютому **Верховна Рада достроково припинила повноваження народного депутата Олександра Трухіна.** О.Трухін входив до фракції «Слуга народу». Після того, як він став винуватцем дорожньо-транспортної пригоди у 2021 році та фігурантом справи про спробу підкупу патрульних поліцейських, його виключили з партії та фракції. О. Трухін ініціював угоду з прокурором САП про визнання винності. Згідно з Конституцією, народний депутат достроково позбавляється повноважень, якщо набирає чинності обвинувальний вирок. **Олександр Трухін був орієнтований на Офіс Президента, з вересня контролював більшість членів бюджетного комітету Верховної Ради.**

Починається тиск на **крупного українського бізнесмена І.Коломойського.** На підприємствах, афілійованих із Ігорем Коломойським, пройшли обшуки. У результаті на складах «Укрнафти» та «Укртатнафти» вилучили понад 16 тисяч тон нафтопродуктів загальною вартістю близько 800 млн. грн. Ситуація навколо олігарха І.Коломойського має продемонструвати, що команда влади є незалежною від цього олігарха (про цю залежність раніше часто писали ЗМІ). Токсичність І.Коломойському додавав і той факт, що у чотирьох міжнародних юрисдикціях – Кіпру, Ізраїлю, США, Великобританії на розгляді судів знаходяться чотири справи за позовами ПриватБанку до колишніх власників із загальною сумою вимог на \$11,5 млрд.

Паралельно СБУ та ГБР провели обшуки у **екс-глави МВС Арсена Авакова.**

У березні новим директором НАБУ С. Кривоніс – креатура глави Офісу Президента О. Єрмака, що значною мірою зміцнить його позицію. Показово, що у конкурсній комісії проти обрання трьох кандидатів виступила колишній агент ФБР Карен Грінавей. Призначення нового директора НАБУ продемонструвало розкол у т.зв. антикорупційному середовищі.

Триває боротьба за контроль над Рахунковою палатою. Так у квітні Парламент з другої спроби звільнив голову Рахункової палати **Валерія Пацкана.** Велика ймовірність, що за цим стоять, зокрема, й інтереси західних партнерів, які бажають контролювати основні фінансові потоки в країні. На його посаду призначили **Геннадія Пліса,** який свого часу працював заступником міністра фінансів в уряді Олексія Гончарука.

Паралельно в Україні триває перевірка територіальних центрів комплектування. ГБР розслідує 106 кримінальних проваджень щодо порушень під час

роботи ТЦК та СП. Повідомлено про підозру 21 людині. 8 обвинувальних актів щодо 16 осіб – направлено до суду.

На тлі корупційних скандалів відбулося посилення тиску Офісу Президента на інших політичних гравців. Заступник голови парламентського комітету з питань нацбезпеки **Юрія Аристова (Слуга народу)** був змушений написати заяву про складання мандату після того, як у ЗМІ поширилася інформація, що його помітили відпочиваючим на Мальдівських островах.

Нагадаємо, що з **27 січня 2023р.** почала діяти заборона на виїзд за кордон держслужбовцям.

Ряди провладної партії «зачищаються» від токсичних та нелояльних (некерованих) фігур. Так «Слуги Народу» виключили зі своєї парламентської фракції нардепів О.Гулько та Б.Торохтія, Андрія Холодова.

На початку осені черговий скандал із закупівлями для військових (новий скандал із закупівлею турецької форми) призвів до втрати посади міністра оборони О. Резнікова. Причиною його відставки є те, що він програв інформаційну боротьбу своїм опонентам. Важливо, що **О.Резніков** виконував функцію контролю фінансових потоків оборонної сфери на користь Офісу Президента. Призначення на його посаду нинішнього голови Фонду держмайна Р.Умерова, який вважається людиною глави Офісу Президента О. Єрмака, свідчить про те, що в оборонній сфері, як і в інших важливих галузях держави, ВП зберігають свій вплив. **Але частково команда влади йде на поступки західним партнерам і до заступників міністра вводиться постать, яку швидше можна вважати представником інтересів міжнародних донорів.**

Зважаючи на те, що західне фінансування України ускладнюється, союзники посилюють контроль за його використанням, у зв'язку з чим у країні посилюються антикорупційні заходи. Так Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) викрили низку корупційних злочинів, пов'язаних із відновленням України та інших сфер діяльності, де фігурантами, зокрема, стали члени провладної партії.

У Кабінеті Міністрів України також пройшли кадрові ротації. Відставки мають різні причини, але здебільшого пов'язані з черговим етапом посилення керівника ВП А. Єрмака та домовленостями з міжнародними донорами.

У відставку відправили міністра освіти та науки України **Сергія Шкарлета** (кажуть, що через зловживання алкоголем) його посаду обіймає директор Малої академії наук **Оксен Лісовий.**

Міністра зі стратегічних галузей промисловості Павла Рябікіна призначають на посаду **посла України в КНР**, яка значний час була порожньою. На те, що звільнилося, був поставлений колишній голова «Укрзалізниці» **Олександр Камишин**, якого нещодавно Президент призначив своїм радником.

Посилується постать голови **Міністерства цифрової трансформації М. Федорова**, який отримає більше повноважень та нову посаду – віце-прем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій – міністр цифрової трансформації

України. Ймовірно, що **М. Федоров** згодом зможе конкурувати з **О. Кубраковим**, віце-прем'єром з відновлення України – міністром розвитку громад, територій та інфраструктури України за посаду прем'єр-міністра у складі нового уряду.

Верховна Рада звільнила з посади міністра культури та інформаційної політики Олександра Ткаченка. Основні причини його звільнення – це вплив на Телемарафон. О. Ткаченко керував єдиним каналом, що транслюється на всю країну. Також має значення питання конкуренції та фінансування, йде боротьба за гроші у гуманітарно-політичному просторі України.

У Верховній Раді України багато депутатів прагнуть скласти свої повноваження. Верховна Рада у листопаді затвердила заяви вже трьох нардепів про складання депутатських мандатів: Віталій Данилов (Батьківщина); Максим Єфімов («Відновлення України»); Дмитро Шпенюк (самовідвиженець). Таким чином, у Парламенті залишилося 400 депутатів. Як повідомив голова фракції «Слуга народу» Давид Арахамія, у парламенті значну кількість парламентарів хочуть скласти мандати, але їх «не відпускають», оскільки зменшення чисельності депутатів у Раді може вплинути на її діяльність. Д.Арахамія вважає, що необхідно оптимізувати роботу парламенту, щоб він пропрацював до нового скликання приблизно в тому ж режимі, і знизити мінімальну кількість народних депутатів у групах, щоб зберегти ці групи. Процес масового звільнення депутатів пов'язаний із тим, що останнім часом на депутатів посилюється тиск антикорупційних органів, відсутність депутатської недоторканності, відсутність можливості впливати на політичну систему, а також загальна токсичність депутатських повноважень в очах суспільства.

У майбутньому можлива відставка прем'єр-міністра **Д. Шмигала**, що продиктовано поступовою трансформацією цілей та спрямування діяльністю Уряду, бюджет якого сьогодні більше, ніж на половину залежить від закордонної допомоги. Оскільки внутрішні ресурси фактично вичерпані, у майбутньому **новим джерелом наповнення бюджету можуть бути лише кошти на відновлення України.** Тому наступним прем'єр-міністром може стати більш сучасна, модернізована та прогресивна постать із ліберальними поглядами з безумовною **підтримкою західних партнерів**, а не «сірий» технократ, хоч і дуже лояльний до Офісу Президента, як Д. Шмигаль. **Оскільки чергових парламентських виборів у 2023 році не відбудуться, велика ймовірність, що повного розформування Кабінету Міністрів у цій державі уникнути.** І чинний прем'єр-міністр Д. Шмигаль збереже свою посаду принаймні до наступних виборів (президентських, парламентських), якщо вони відбудуться у березні 2024 року. Доля Уряду залежатиме від переговорів із західними кредиторами.

У середині листопада голова ОПУ А. Єрмак прибув до США. Візит у тому числі був пов'язаний із можливими майбутніми кадровими перестановками всередині України. Ймовірно, розглядалося, зокрема, й питання заміни глави Уряду України. Тому на зустрічах з офіційними особами США була присутня посол України в США **Оксана Маркарова** – один із бажаних кандидатів у прем'єр-міністри від США. Також вирішуватиметься питання перестановок кадрів в Офісі Президента (**зокрема**

щодо заміни заступника голови ВП О. Татарова). З цією поїздкою голови ВП А. Єрмака також пов'язане затримання народного депутата О. Дубинського та звинувачення його у держзраді, - спроба позбавити І. Коломойського (до якого є багато юридичних претензій з боку США та Великобританії) та його оточення якихось інструментів вплив на український інформаційний простір. А головне, що О.Дубинський та О.Деркач публічно виступали за розслідування в Україні справи Хантера Байдена (сина Президента США Д.Байдена). Вони також підтримували теорію про те, що саме Україна, а не Росія втручалася у президентські вибори 2016 року в США. Тепер таким чином, по суті, дезавуюються твердження про українську корупцію Д. Байдена, вони стають російськими нарративами, які оплачує РФ.

Протидія корупції в Україні станом на 2023 рік: результати та перспективи.

Протидія корупції в Україні за результатами попередніх зусиль та протягом 2023 року професіоналізувалася та набула системних рис, однак застарілі підходи та недосконалість законодавства і бюрократія в публічному управлінні дозволяють використовувати шпарини для незаконного збагачення корупціонерам та уникати в окремих випадках, відповідальності.

За минулий рік Україна за оцінками експертів і дослідженнями авторитетних міжнародних організацій, соціологів та аналітичних центрів за індексом сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index) додала до свого показника один бал і тепер із 33 балами, ділить 116 сходинку з Алжиром, Анголою, Замбією, Монголією, Сальвадором та Філіппінами. Стосовно України під час складання такого індексу використовувалося 9 з 13-ти досліджень щодо сприйняття рівня корупції саме в державному секторі, що виражає політичну та адміністративну корупцію, а не побутову. Такий показник Україна досягала ще в 2020 році, коли на тлі зміни влади в країні відбувалися підняття очікувань сподівань від переобрання керівництва та країни та зміни відношення до системи управління в державі. Саме набрання такої кількості балів і є показником рівня сприйняття корупції за 100 бальною системою. Для розуміння прогресу варто зауважити про те, що у 2013 році Україна за оцінками профільних експертів та організацій набрала 25 балів.

З метою порівняння відношення до статистичних показників варто навести показники офіційної статистики. Так, із загальної чисельності кримінальних правопорушень станом на грудень 2023 року за даними Офісу Генерального прокурора України (долі ОГПУ) їх показники становлять - 453 231. З їх числа кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг – 14521. Осіб, які вчинили кримінальні корупційні правопорушення за даними статистики 2900.

Однак, за статистичними даними Національного агентства з питань запобігання корупції (далі НАЗК), динаміка облікованих кримінальних правопорушень мала найвищий показник у 2019 році – 4371, у 2022 році – 2214 .

Тут слід зауважити, що сьогодні корупційними кримінальними правопорушеннями відповідно до примітки до статті 45 Кримінального кодексу України вважаються:

а) кримінальні правопорушення, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368 – 369-2 КК;

б) передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем.

Кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з корупцією, вважаються правопорушення, передбачені статтями 366-2, 366-3 КК.

Протягом 2023 року Національним антикорупційним Бюро України (далі НАБУ) та Спеціальною антикорупційною прокуратурою ОГПУ (далі САП) було повідомлено про підозри 254 особам. Серед цих осіб передусім високопосадовці: народні депутати, судді, прокурори, чинні та колишні управлінці на відповідальних посадах. Слід зазначити про те, що саме цей рік став переламним у сфері протидії корупції. Знято запобіжники, які раніше дозволяли уникнути таким особам відповідальності. Цьому сприяє мобілізація суспільного негативного відношення до корупції топ посадовців.

Але ж, офіційні показники роботи антикорупційних органів ніколи не відповідають реальному стану протидії корупції, а їх значення мінімальне, не відображає зв'язку причин таких корупційних правопорушень і механізмів протидії їм та впливає лише на внутрішню політику правоохоронців.

Слід зазначити про те, що протягом незалежності України було прийнято близько 400 нормативно-правових актів з протидії корупції, однак реальний стан такої протидії залишався низьким та декларативним. Лише зараз українське суспільство зміцнило своє відношення проти ворога, яким сприймаються і корупціонери.

В порівнянні з 2022 роком зниження показників антикорупційних органів та загалом публічного управління пов'язано в першу чергу з російською агресією.

Однак, окрім зазначеного, для стану протидії корупції позначилися і внутрішні негативні політично-правові помилки, а саме:

- результати так званого «турборежиму», тобто методів та практики роботи новообраних парламентарів Верховної Ради України IX скликання;
- порушення процедури запуску роботи Вищого антикорупційного суду;
- перезавантаження роботи НАЗК;
- зумисне затягування проведення та визнання результатів конкурсу на керівника САП ОГПУ;
- переобрання очільника Національного антикорупційного бюро;
- втручання та блокування проведення окремих політично значущих антикорупційних розслідувань.

Проблем до цього завдало прийняття рішення Конституційного Суду України (далі КСУ), яким з 27 жовтня 2020 року було практично знівельовано електронне декларування та заблоковано велику частину антикорупційної реформи .

Так, КСУ скасував кримінальну відповідальність за завідомо недостовірне декларування або умисне неподання декларації (до 2 років в'язниці).

Також КСУ визнав неконституційними повноваження НАЗК з контролю та перевірки декларацій, відкритого цілодобового доступу до реєстру декларацій, проведення моніторингу способу життя. Також фактично скасовані права уповноважених осіб НАЗК та завдання уповноважених підрозділів (осіб) з питань запобігання та виявлення корупції.

Було визнано неконституційними повідомлення про суттєві зміни у майновому стані декларантів, а також статтю Закону “Про запобігання корупції” про відповідальність за корупційні або пов’язані з корупцією правопорушення.

КСУ позбавив НАЗК багатьох прав, зокрема мати доступ до реєстрів, складати протоколи про адміністративні правопорушення, вносити приписи про порушення вимог антикорупційного законодавства, проводити “антикорупційні” перевірки в державних органах (зокрема щодо захисту викривачів), звертатися до суду із позовами (заявами) щодо визнання незаконними нормативно-правових актів тощо.

Таке становище загрожувало європейським ініціативам українського суспільства та за ініціативи Глави держави, на щастя, було подолано та антикорупційна система нормативно-правових актів відновлена протягом 2023 року.

Нарешті, підсумовуючи 2023 рік, маємо визнати результативність, яка має всі перспективи для подальшого прогресу у роботі після новопризначених керівників та налагодженню нормального функціонування НАБУ та САП.

Важливою перемогою та результатами вжитих заходів до зміни законодавства та виконанням пропозицій Європейської комісії з метою наближення України до вступу в Європейський союз (далі ЄС) стало голосування та визначення початку перемовин до такого вступу. Однією з основних вимог являється проведення та успішне виконання судової та антикорупційної реформи при отриманні статусу кандидата на членство в ЄС. Корупція також стоїть на заваді просування України до вступу в НАТО.

Основними корупційними кейсами протягом цього часу стали розслідування та притягнення до відповідальності колишнього міністра екології Миколи Злочевського, визнання винним у передачі зі спільниками 5 млн. доларів хабаря колишнім податківцем Миколою Іляшенком керівнику антикорупційної прокуратури за зняття підозри з М.Злочевського. Гучними справами стали затримання за корупцію голови Верховного суду України В.С. Князева та суддів Київського апеляційного суду.

Ще одним випробуванням стало закриття з початку повномасштабної війни з лютого 2022 року реєстру осіб, які вчинили корупцію. Лише у вересні 2023 року НАЗК, яке адмініструє реєстр, який належить ОГПУ, знову відновило публічний доступ до даного реєстру, що дозволило відслідковувати корупціонерів та запобігати уникненню ними відповідальності та влаштуванню на іншу високопоставлену чиновницьку роботу.

Станом на кінець року до реєстру корупціонерів внесено близько 47000 осіб, з них 15,3 тис. осіб скоїли кримінальні правопорушення, 29,4 допустили адміністративні правопорушення, а 1,9 тис. осіб були притягнуті за дисциплінарні правопорушення

Необхідно зазначити про те, що найчастіше притягувалися державні службовці, які невчасно або неповно подали і оприлюднили електронну декларацію про свої статки та статки близьких осіб.

Прізвище фігуранта потрапляє до Реєстру після того, як відомство одержало електронну копію рішення суду, яке набрало законної сили, та засвідчену в установленому порядку паперову копію розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення.

За даними ресурсу «Опендатабот», який аналізує відкриті дані з держреєстрів, з моменту повномасштабного вторгнення кількість внесених справ до реєстру корупціонерів різко зменшилася порівняно з мирним періодом. Наприклад, у 2022-му внесено 2585, за неповний 2023-й – 1586 справ. Для порівняння: у 2021 році у реєстр було додано 6850 справ, 2020 році – 5249, 2019 році – 5182. У Національному агентстві з питань запобігання корупції пояснюють все тим, що на час воєнного стану не здійснюються будь-які перевірки щодо своєчасності та повноти подання будь-яких звітів чи документів. Там також послалися на «воєнний» закон про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів, у хвалений Радою на початку березня 2022-го.

Нині левову частину фігурантів реєстру корупціонерів становлять порушники вимог фінансового контролю, зокрема у 84% випадків до реєстру потрапляють ті, хто несвоєчасно подав декларації; далі йдуть особи, котрі допустили конфлікт інтересів, та чиновники, які попалися на вимаганні або одержанні неправомірної вигоди.

Найчастіше фігурантів реєстру корупціонерів штрафують: таке покарання застосовано у 33908 справах. Варто зазначити, що у 56% або 19043 випадках ці штрафи становлять «смішні» 850 грн. Другий за поширеністю вид покарання – позбавлення волі – отримали 3285 корупціонерів з них 346 – умовні терміни. На третьому місці конфіскація майна – цей вид покарання застосовано лише у 1377 справах.

Та попри очевидні плюси, реєстр корупціонерів ще досі не можна вважати найбільш повним і достовірним джерелом інформації про таких осіб. Адже є перелік цілком законних підстав, за якими прізвище фігуранта може бути звідти вилучено.

Всього їх шість:

ухвали суду про скасування Вироку ;

виправдувального Вироку;

ухвали суду про відновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження;

скасування постанови про накладення адміністративного стягнення за корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення;

розпорядчого документа або судового рішення про скасування розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення.

А ось шоста підстава дуже сумнівна і схожа на ручне втручання у реєстр. Мова про те, що НАЗК дає шанс корупціонерам, котрі з 24 лютого 2022 року боронять Україну від російських загарбників, прибрати своє прізвище з Реєстру.

Для цього на електронну пошту антикорупційного агентства треба подати заяву і копію військового квитка або іншого документа, який підтвердив би участь в обороні Батьківщини. Враховуючи те, що багато обвинувачених насамперед за тяжкими статтями Кримінального кодексу пішли у військо, прохачів у НАЗК, щоб вилучити їх з реєстру корупціонерів побільшає.

У реєстрі корупціонерів був також зареєстрований колишній заступник начальника департаменту генеральної прокуратури Дмитро Сус, який мав великий вплив на правоохоронну систему. У серпні 2023 року п'ять років умовно за хабар \$1,1 тис. отримав суддя Корецького районного суду Рівненської області Євген Кулик. Минув місяць із часу, як вирок набув чинності, і прізвище судді також замайоріло у реєстрі корупціонерів.

Крім цього, до реєстру корупціонерів цього року потрапило одразу троє міських голів, які автоматично після судових рішень втратили свої посади. Це ексмери Полтави Олександр Мамай (розтратив понад пів мільйона гривень з держбюджету на домогосподарок), Чернігова Владислав Атрошенко (конфлікт інтересів, яке являється адміністративним правопорушенням) і Рівного Олександр Третяк (конфлікт інтересів, тобто також адміністративне правопорушення).

Варто зазначити і про те, що вибіркоче правосуддя було допущено у випадку, коли у грудні 2019 року на той момент директор НАБУ Артем Ситник потрапив до реєстру корупціонерів. Однак це не вплинуло на його подальшу кар'єру. Він дивом став заступником голови НАЗК

Стосовно Артема Ситника, то у грудні 2019 року він, очолюючи НАБУ, потрапив до реєстру корупціонерів і досі там залишається. Анти корупціонер -корупціонер програв суди, які визнали його винним в одержанні подарунку на суму 25 тис. грн. Йдеться про знижку 70% на відпочинок, яку для екскерівника НАБУ «вибив» товариш власників мисливського господарства на Рівненщині. Також Ситник заплатив символічний штраф 3,4 тис. грн.

Однак, попри це реєстр корупціонерів є корисним і необхідним, оскільки уже сам факт дії реєстру може слугувати запобіжником для осіб, обтяжених владою і можливостям, але які не бажають потрапити у цей чорний список. Також під час проведення спеціальних перевірок для посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища та посад з підвищеним корупційним ризиком, обов'язково надається інформація з цього Реєстру. Часто перепоною займати певні посади є сам факт притягнення особи до відповідальності протягом року за пов'язане з корупцією правопорушення. Ця інформація відображається у самому Реєстрі. Крім цього, відомості про особу в реєстрі корупціонерів можуть стати негативним чинником під час проведення відкритих кадрових конкурсів.

Підсумовуючи надбання та недоліки у сфері протидії корупції та прогнозуючи зміни у наступному 2024 році варто нагадати про необхідність наступних змін для ефективного руху у даному напрямі:

- здійснення ефективного громадського контролю та контролю з боку Рахункової палати України за обліком та ефективного використання міжнародної партнерської допомоги та фінансування з боку Світового банку та інших міжнародних і донорських організацій. Творення єдиної інформаційної електронної платформи обліку та перевірки за таким фінансуванням;
- посилення спроможності органів антикорупційної інфраструктури та забезпечення її якісним кадровим резервом під наглядом за дотриманням Кодексів етичної поведінки, справжнього способу життя управлінця та його близьких осіб, роботи Наглядових ради та громадських, у тому числі міжнародних експертів під час обрання на посади та проведення конкурсів;
- транспарентність в роботі правоохоронних, судових антикорупційних органів;
- співпраця та формування співпраці з представниками бізнесу, інвесторів та донорів щодо унеможливлення впливу та їх діяльність правоохоронних та антикорупційних органів, у тому числі Бюро економічної безпеки та інших схожих за напрямом діяльності;
- розробка та прийняття Цифрової Стратегії держави та цифровізація в діяльності органів публічного управління;
- розвиток послуг публічного управління та можливостей закону про адміністративну процедуру;
- розробка та прийняття закону про лобіювання та лобістську діяльність та прозорість і контролю за цим з боку представників громадянського суспільства.

3. Ситуація навколо проведення виборів.

Восени 2023 року команда Президента України та західні союзники, ймовірно, дійшли консенсусу щодо виборів та **схиляються до рішення їх не проводити під час війни. 8 листопада Парламент продовжив військовий стан до середини лютого 2024 р.,** що робить малоімовірним проведення Президентських виборів 31 березня 2024 року *(за законодавством виборча компанія має тривати 90 днів).*

Таким чином Президент намагається стабілізувати політичну ситуацію в Україні, демонструючи готовність зберегти контроль над державним апаратом невизначений час та протидіяти деструктивним змінам.

Це призводить до того, що більшість представників влади зараз декларують позицію проведення виборів після завершення війни та воєнного стану. Також згідно з даними Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) (проводився у жовтні 2023р.). **81% опитаних вважають, що вибори в Україні мають відбутися після війни.**

Потенційно від того, як розвиватиметься ситуація на фронті та у внутрішній політиці, і **залежатиме дата наступних виборів**. Для влади дуже важливо провести вибори, які будуть визнані у США та ЄС демократичними”, а це без свободи політичної діяльності та ЗМІ малоімовірно. В Україні в загальнонаціональному мовленні зараз працює лише один державний канал, в умовах військового стану заборонені збори, мітинги, демонстрації тощо. Головна умова для **проведення виборів навесні 2024 року або в інший час – це стабільна безпека**. Відповідно до частини 2 статті 19 Закону України «Про правовий режим військового стану», Парламент приймає рішення про проведення наступних виборів не пізніше ніж у **90 строк з дня припинення або скасування військового стану**.

Також потрібно буде враховувати, що вибори – це не лише день голосування, а й період виборчої кампанії, згідно з чинним Виборчим кодексом – **60 днів, під час яких мають бути забезпечені демократичні стандарти конкуренції**.

Цілком імовірно, що якщо вибори не зможуть провести і навесні 2024 року (на 31.03.2024 заплановані вибори Президента), то тривалий час їх у країні може і не бути (як мінімум до 2025 року, коли в США утвердиться нова Адміністрація).

Проте, якщо президентські вибори в Україні не відбудуться, то після **31 березня 2024 року** виникне питання легітимності української влади (з легальністю все гаразд), яке активно експлуатуватиме на міжнародній арені Російська Федерація (яка проведе свої Президентські вибори).

Опозиція може звинуватити команду В. Зеленського в узурпації влади та поставить під питання її легітимність. І щодо цього, саме від ситуації на фронті залежатиме наскільки суспільство прислухатиметься до голосу опозиції.

Президент України В. Зеленський та його команда дуже гостро сприймають публічні заклики західних партнерів щодо необхідності проведення виборів в Україні, незважаючи на війну. Про це, зокрема, сенатор США від Республіканської партії Ліндсі Грем 24 серпня на прес-конференції у Києві заявив Президенту України В.Зеленському, що у 2024 році в Україні мають відбутися вибори (*президентські та парламентські*), незважаючи на війну. Фактично, це сигнал того, що на Заході, як мінімум, хочуть, щоб команда В. Зеленського розділила владу з іншими політичними гравцями.

Такі заклики в Офісі Президента під час війни сприймаються як приховані сигнали про невдоволення роботою команди В. Зеленського та можливе усунення її від влади чи обмеженням у майбутньому. Саме в такий спосіб це сприймає й українська опозиція.

А в інтерв'ю португальському виданню громадському телебаченню RTP Президент В. Зеленський заявив, що балотуватиметься на президентських виборах, якщо вони відбудуться у 2024 році під час війни.

Представники влади в Україні намагаються створити умови, за яких західні партнери (від яких зокрема і звучали такі пропозиції) остаточно відмовляться від сценарію проведення виборів під час війни. Так під час зустрічі у форматі «Діалог

Жана Моне» за участю экс-глави Європарламенту Пета Кокса 10-12 листопада у селищі Тур'я Пасіка Закарпатської області представники всіх фракції та групи Верховної Ради підписали документ, у якому йдеться про те, що виборів в Україні (ні президентських), ні парламентських) до кінця війни бути не повинно. Вони будуть проведені не раніше ніж через півроку після скасування військового стану. Основним аргументом прийняття такого рішення було те, що можливість проведення виборів під час війни загрожує єдності країни.

4. Розбіжності серед військово-політичного керівництва.

Приховані розбіжності між командою **Офісу Президента** та командою **головнокомандувача ЗСУ В. Залужним** тривав уже давно, і в основному пов'язаний із ситуацією на фронті (різницями в оцінці), політичними перспективами генерала та робленням частини західних еліт знизити політичний (в т.ч. міжнародний) вплив **В.Зеленського**. Під час війни особливо після вдалого осіннього контрнаступу у 2022 р., коли було звільнено більшу частину Харківської області та м. Херсон, популярність **В. Залужного** у суспільстві стала зростати і команда влади стала розглядати його як потенційного конкурента **В. Зеленського**. Але до осені конфлікт переважно намагалися приховувати, і він відкрито не потрапляв у публічну площину, але виявлявся не прямим способом.

Так, наприклад, у лютому було прийнято за основу **Закон №4210 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо національної безпеки та оборони з метою посилення демократичного цивільного контролю над Збройними Силами України, удосконалення спільного керівництва Державними силами оборони та планування у сферах національної безпеки та оборони оборони»**. Закон не лише розширює повноваження міністра оборони, а й обмежує права та повноваження Головнокомандувача Збройних Сил України (**В. Залужного**) та військових загалом. Головнокомандувач Збройних Сил України підпорядковуватиметься міністру оборони, а не виключно Президенту, як зараз - міністр оборони також зможе скасовувати укази головному. У законопроекті також прописані положення, які забороняють військовослужбовцям, особливо воєначальникам, висловлювати свої зауваження щодо внутрішньополітичних питань та брати участь у політичній діяльності відповідно. Зокрема, чинним військовослужбовцям хочуть заборонити балотуватися чи обіймати політичні посади будь-якого рівня, у тому числі у Верховній Раді України.

Восени 2023 року розбіжності між командою **Офісу Президента** та командою **головнокомандувача ВСУ В. Залужним** перейшли у відкриту фазу після публікації статті та інтерв'ю главному **ВСУ В. Залужного** **The Economist**, де він каже, що бойові дії на нинішньому етапі поступово переходять до позиційної форми. У цілому нині бачення ходу війни **У. Залужного** багато в чому можна порівняти з позицією американських військових.

Після цього можна було спостерігати масову інформаційну атаку на позицію головного комітету ЗСУ. Голова Комітету Верховної Ради з питань нацбезпеки та

оборони нардеп від «Слуги народу» Мар'яна Безуглая (*стоїть враховувати, що вона працює на голову ВП А.Єрмака*), заявила, що Головком ЗСУ Валерій Залужний не має плану війни на 2024 рік і тому має піти. у відставку.

Невдовзі після цього Соціологічна група «Рейтинг» опублікувала дослідження, яке демонструє, що популярність главному ЗСУ **В. Залужного у суспільстві продовжує зростати і тепер він є основним конкурентом В. Зеленського на можливих виборах президента**. У другому турі в парі В.Зеленський та В. Залужний перемагає В.Зеленський з незначною перевагою в 2%. В.Зеленський -42%; В. Залужний -40%.

За даними дослідження КМІС у те, що між В. Зеленським та В. Залужним можуть бути певні розбіжності чи тертя, вірять 43% українців.

З них лише 8% вважають, що ситуація дуже серйозна, а 35% вважають ці непорозуміння не дуже серйозними. 72% – негативно віднеслися б до відставки В. Залужного. Лише 2% респондентів поставилися до цього позитивно. Серед респондентів, які довіряють В. Зеленському, 71% поставилися б негативно до рішення звільнити В. Залужного (і лише 3% поставилися б до цього позитивно).

Публічно, Президент В. Зеленський та його команда намагаються згладити конфлікт із В.Залужним. 19 грудня під час своєї прес-конференції В. Зеленський дав зрозуміти, що не вважає конфлікт М. Безуглою та В. Залужного (при цьому він також назвав його членом своєї команди) чимось серйозним. Він наголосив на необхідності всіх працювати і видавати результат для держави.

У питанні мобілізації виявляється ще одна лінія конфлікту між військовим та політичним керівництвом України.

19 грудня на своїй прес-конференції Президент **В. Зеленський заявив, що військове командування наполягає на додатковій мобілізації 450-500 тис.чол., це може коштувати бюджету додаткові – 500 млрд. грн.** Президент також сказав, що не підпише закон про мобілізацію, якщо він включатиме жіночу мобілізацію, при цьому він погодився, що вік призову в рамках мобілізації може бути зменшено з 27 до 25 років. Є ймовірність, що таким чином В. Зеленський вирішив зіграти у «доброго поліцейського» на тлі невдоволення у суспільстві жорсткими методами мобілізації та, з одного боку, перекласти відповідальність за непопулярну мобілізацію на військових (і особисто В. Залужного). Раніше головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний заявив, що потрібно розширювати категорії громадян, яких можна мобілізувати. Відомо, що В. Залужний підтримав законопроект про мобілізацію депутата М. Безуглої щодо мобілізації (що може говорити про те, що В. Залужний також не прагне публічно загострювати ситуацію). Його не влаштували лише пункти про заклик жінок, точний термін відпусток та звільнення зі служби інвалідів 2-ої групи.

Президент дав зрозуміти, **що цифра для нової мобілізації величезна і грошей на це поки що немає** (хоча це не заважало проводити й попередні хвилі мобілізації). Швидше за все, Президент не наважився прямо виступити проти мобілізації та

використовує фінансовий аргумент для посилення тиску на західних союзників, перекладання провини на військове керівництво та як спробу загравання з українським суспільством.

25 грудня Кабінет Міністрів вніс до Верховної Ради законопроект про посилення мобілізації *"Проект закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби"*. Основні гілки влади від прямої публічної підтримки законопроекту дистанціювалися. Наступного дня главком ЗСУ В. Залужний вийшов у телеефір та відповідав на запитання щодо законопроекту. На своїй першій прес-конференції після вторгнення Росії з лютого 2022 року генерал **Валерій Залужний наголосив, що він нічого не говорив про «потребу в 500 тис. або 400 тис.» солдатів — лише про «загальну потребу»**. також визнав, що українські війська здебільшого залишили м. Мар'їнку. В.Залужний відкинув питання швидкої демобілізації, Він визнав, що навіть забезпечити відпочинок нинішнім військам виявилось непросто. За словами В.Залужного, щоб відповідати закону, який наказує змінювати солдатів через шість місяців, йому буде потрібно «як мінімум вдвічі більше військ».

Таким чином, В. Залужний також перед суспільством частково спробував зняти з себе відповідальність за посилення заходів щодо мобілізації. У результаті формально відповідальність перекладається на прем'єр-міністра Д.Шмигала, а також на міністра оборони Р.Умерова *(але вони є креатурами Президента В. Зеленського)*.

5. Соціальна політика. Зміна фіскальної політики та інші інструменти для поповнення бюджету на тлі скорочення допомоги західних партнерів.

Постійне збільшення військових витрат в Україні змушує Уряд посилити фінансовий тиск на бізнес.

У липні в Україні повернули довоєнні податки. Президент В.Зеленський підписав закон №8401, який передбачає відміну пільгової моделі оподаткування для бізнесу в 2% від доходу. Також Президент України В. Зеленський підписав закон про відміну мораторію на податкові перевірки (законопроект №10016-д). Цей закон – один із структурних маяків у рамках співпраці з МВФ.

Україна готує продаж великих державних компаній. Таким чином влада хоче "наповнити держбюджет і знизити корупцію". Як повідомили у Фонді держмайна. "Київ може заробити понад \$400 мільйонів доларів за рахунок продажу держкомпаній, і ще \$190 млн може надійти від оренди сільськогосподарських угідь". За неофіційною інформацією, планується продаж Одеського припортового заводу (підприємство вже 15 років фігурує у списках на приватизацію), виробника титану United Mining, Запорізького титано-магнієвого заводу, підприємств із виробництва інсуліну Indar та ПАТ "Центренерго". При цьому малоімовірно, що ці компанії можуть придбати іноземні інвестори, в умовах війни це несе великі ризики. Найімовірніше, що держкомпанії буде продано за заниженою ціною, представникам т.зв. «нового олігархату» чи підставним особам, пов'язаних із владою.

Незважаючи на військовий стан і мораторій, тарифи на комунальні послуги в країні поступово починають зростати під тим чи іншим приводом. Так для подорожчання електроенергії формальним приводом є необхідність відновлення енергосистеми після російських атак. Зокрема, комунальні тарифи вже зросли на 5%, порівняно з аналогічним періодом минулого року. При цьому майже на чверть підскочила вартість утримання та ремонту житла, квартплата у березні – більш ніж на 12%, а у січні та лютому – майже на 17%. На 17% за підсумками кварталу зросла вартість вивезення побутових відходів. Тарифи на водопостачання, каналізацію, електроенергію, керування багатоквартирними будинками, гарячу воду та опалення практично не змінилися завдяки мораторію. Так, "Нафтогаз України" продовжив дію тарифного плану "Фіксований", який становитиме 7,96 грн за куб. м (з ПДВ) ще на рік – до 1 травня 2024 року.

Кабінет міністрів затвердив підвищення з 1 червня тарифу на електроенергію для населення до 2,64 грн/кВт-год. Міністр енергетики Герман Галущенко зазначив, що таке рішення спричинило руйнування та пошкодження енергетичної інфраструктури внаслідок російських авіаударів.

Раніше тариф становив при споживанні до 250 кіловат - 1,44 грн/кВт-год., а понад 1,68 грн/кВт-год. У той же час не виключено, що це підвищення тарифів для населення буде не останнім. Як стверджують у Національній комісії, що здійснює держрегулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕ), це все одно нижче за собівартість, за підрахунками регулятора, собівартість електроенергії становить - 5,5-6 гривень за кіловат.

НКРЕ вже підвищив тариф на розподіл для обленерго, що не вплине на ціни на електрику для населення. Але безпосередньо вплине на тарифи для бізнесу, які збільшаться в середньому на 5%. Підвищення проходитиме у кілька етапів. Перший – з 1 по 30 червня. Для 22 обленерго тариф підвищиться на 7,5-28,1% за першим класом напруги та на 6,9-25,5% - за другим. Другий етап – з 1 липня по 31 грудня. За цей час тариф підвищиться для 27 обленерго, у тому числі тих, що розташовані на прифронтових територіях. Подорожчання електроенергії для бізнесу, підвищить собівартість виробництва та очікувано призведе до нового витку інфляції – подорожчання товарів та послуг.

Загалом підвищення тарифів сприятиме подальшому зниженню рівня життя населення під час війни. Що також спричинить і негативні економічні наслідки - скорочення споживчого попиту, що підтримує відновлення економіки, підвищення запиту на різні види соціальної допомоги від держави (субсидій, виплат з безробіття) та кризи неплатежів, які ніким не компенсуються. За прогнозами ПР ООН, майже третина українців може опинитися за межею бідності, а 62% — у групі ризику впасти в крайню бідність протягом найближчого року.

Союзники посилюють нагляд за тим, як Україна витрачає кошти, що їй надаються, і пред'являють системні вимоги щодо проведення низки реформ в обмін на подальшу військову та фінансову підтримку.

12-18 жовтня в Україні розпочав роботу генеральний інспектор Пентагону **Роберт Сторч**, який контролюватиме використання допомоги Україні.

У вересні Верховна Рада ухвалила Закон про поновлення електронного декларування для осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування (законопроект № 9534) із правками Президента України Володимира Зеленського, які передбачають негайне відкриття реєстру декларацій.

У жовтні Парламент ухвалив загалом закон №9296-д про фінансовий моніторинг політично значущих осіб (PER). Відповідно до цього законопроекту, топ-чиновники замість трьох років після закінчення своєї посади залишатимуться політично значущими особами (PER) фактично на все життя. Також статус PER розширюється широке коло осіб, насамперед родича публічної особи. Цей статус спричиняє безліч обмежень, особливо щодо фінансових операцій та взаємодії з банками.

Вплив допомоги західних партнерів та міжнародних фінансових інституцій, умови надання допомоги.

Україна погодилася на нові умови одержання грошей від західних союзників.

У квітні Міжнародний валютний фонд опублікував 19 структурних маяків, які Україна пообіцяла виконати у рамках програми співробітництва на 15,6 млрд дол.

Програма розширеного фінансування буде чітко структурована на **два етапи – військовий та післявоєнний – і триватиме чотири роки**. Зобов'язання України стосуватиметься монетарної, бюджетної, податкової політики, забезпечення цінової та фінансової стабільності та ефективного функціонування внутрішнього боргового ринку.

Влітку Європейський Союз оголосив про новий багаторічний пакет підтримки у розмірі 50 млрд. євро, який буде надано у період з 2023 по 2027 рік. Найбільшу частину фонду складає військова допомога. (17 мільярдів – грантові кошти, 33 мільярди – пільгові кредити). **У перший рік українська влада розраховувала отримати 18 млрд євро.**

Але до цього ЄС має затвердити представлений Україною набір реформ, які зобов'язується країна виконати за чотири роки. **Якщо умови не виконуватимуться, то кошти "згорятимуть".**

Меморандум з ЄС основну увагу приділяє судовій системі та антикорупційним органам, наглядовим радам, держзакупівлям, банкам та енергетиці.

Деякі дублює і умови, які вже виставив ЄС для України як для кандидата у члени Євросоюзу. Такі як призначення керівника НАБУ, поновлення роботи Вищої ради правосуддя та ВАКС. Особливу увагу приділено удосконаленню відбору суддів.

14 грудня надання допомоги Україні у розмірі 50 млрд євро на саміті Ради ЄС вєтувала Угорщина. І розгляд цього питання було перенесено на 1 лютого 2024р.

6. Мобілізація.

Влада намагається знайти спосіб нарощування мобілізаційного резерву і готує зміни законів про мобілізацію та військову службу.

19 грудня під час своєї прес-конференції Президент України В. Зеленський заявив, що **військове командування наполягає на додатковій мобілізації 450-500 тис. осіб, це може коштувати бюджету додаткові – 500 млрд. грн.** В. Зеленський також сказав, що не підпише закон про мобілізацію, якщо він включатиме жіночу мобілізацію. Сам Президент дав зрозуміти, що цифра для нової мобілізації є величезною і грошей на це поки що немає. Якщо політичне керівництво справді не готове до нової хвилі великої мобілізації, це автоматично спричинить зміну загальної стратегії ведення війни. І може означати відмову від наступальних дій із переходом до стратегічної оборони, але В.Зеленський поки що висловлює протилежну точку зору.

25 грудня Кабінет Міністрів вніс до Верховної Ради законопроект про мобілізацію №10378 "Проект закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби".

Основні положення закону включають: призовний вік з мобілізації – 25 років (замість 27 років зараз). військовий облік за кордоном; обов'язкову самостійну явку для уточнення даних; поразка у правах для ухилистів; поки що 2 група інвалідності залишається причиною для відстрочення. Тільки за бажанням, як очікується, мобілізації підлягатимуть люди, звільнені з полону, та жінки. Законопроектом можуть забрати право на відстрочення у: державних службовців; правоохоронців; прокурорів; працівників Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції

Тільки можливість відстрочення, без остаточного звільнення від служби, планується дати: тим, хто здобуває послідовну вищу освіту та має вік до 30 років включно; всім вченим із вченими званнями; всім викладачам на повній ставці.

Військовослужбовці термінової служби не підлягатимуть мобілізації протягом шести місяців з моменту звільнення. Протягом двох років, можливо, не зможуть мобілізувати тих, хто був мобілізований та звільнений, за винятком терміновиків.

Питання мобілізації (як раніше питання стратегії ведення війни - наступ чи оборона) стало предметом розбрату між політичним і військовим керівництвом України. Політики словами В. Зеленського та оточення спробували перекласти політичну відповідальність на військових за непопулярну мобілізацію, а військові словами В. Залужного заявили, що вони не озвучували жодних цифр, а формують свої запити, виходячи з інтенсивності бойових дій.

Також цей законопроект по-різному оцінюється різними соціальними групами. Військові, члени їхніх сімей та пасіонарії бачать у цьому законопроекті можливо піти на відпочинок чи демобілізуватися, освіжити армію та змусити все суспільство брати участь в обороні країни – підтримують його норми; пасивна громадянська більшість побоюється за своє життя, не бажає служити та виступають проти.

7. Соціологія.

В українському суспільстві також спостерігається зростання втоми від війни та відбувається зниження довіри до основних інституцій центральної влади.

У країні до - 46% знизилася кількість тих, хто вважає, що країна рухається у правильному напрямку, рік тому так вважали -78%

Результати досліджень демонструють, що кількість респондентів за переговори за рік збільшилася вдвоє до 24%. При цьому більшість, як і раніше, не готові йти на поступки і прагнуть відвоювати всі території України. 61% громадян вважають, що контрнаступ України оцінювати рано, він не завершився.

Щодо мирних переговорів та завершення війни (Соціологічна група «Рейтинг»).

- 48% вважають, що потрібно воювати до звільнення всіх територій. (у лютому 2023 року так вважали 60%)

- 44%- що потрібно шукати компроміси із залученням інших країн.(у лютому 2023 так вважали 35%)

Сценарій війни:

- 47% - за вихід на межі 1991р. (у лютому 2023 - 73%)

- 24% - за початок переговорів (у лютому 2023 - 12%)

- 22% - за вихід на межі 23 лютого 2023 (у лютому 2023 - 11%)

У країні до – 46% знизилася кількість тих, хто вважає, що країна рухається у правильному напрямку, рік тому так вважали –78%.

Соціологічні опитування закриті та відкриті демонструють, що головною проблемою всередині країни (крім війни) **українці на сьогодні бачать - корупцію (близько 70%)** та бідність (близько 50%). Очевидно, що саме з цими проблемами влада має працювати насамперед.

Громадяни вважають, що **критика за корупцію під час війни є доречною як військового керівництва (87%), так і Президента (67%).**

45% – громадян переконані, що влада має виконувати всі умови союзників для отримання зброї; 40% -вважають, що частково; 9% – вважають, що не потрібно.

Серед державних та громадських інститутів довіру найчастіше висловлюють Збройні Сили України (довіряють 93% опитаних), добровольчі загони (87%), волонтерські організації (83%), Державна служба з надзвичайних ситуацій (81%).

Більшість опитаних висловлюють недовіру судам (судовій владі загалом) (70%), політичним партіям (68%), державному апарату (посадовим особам) (67%), прокуратурі (60%), Верховній Раді України (56%), Національному агентству з питань запобігання корупції (НАЗК) (55%), Національному антикорупційному бюро України (НАБУ) (54,5%), Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі (54%), комерційним банкам (54%), уряду України (52%).

На думку громадян, політична сила, якій можна довірити владу у післявоєнний період, найчастіше може виникнути з-поміж військових (51% опитаних).

Довіра громадян до Президента В. Зеленського під час війни залишається поки що досить високою – 70-80%. Але динаміка електорального рейтингу Президента В. Зеленського вже йде на зниження (50-40%).

Наприкінці року Соціологічна група «Рейтинг» опублікувала дослідження, яке демонструє, що популярність главному ЗСУ **В. Залужного у суспільстві продовжує зростати, і тепер він є основним конкурентом В. Зеленського на можливих виборах Президента.**

Рейтинг Ст.Залужного (40%) фактично зрівнявся з рейтингом В. Зеленського (42%), яке умовна партія (36%) випереджає Блок В. Зеленського (26%) на 10%. Окремо можна відзначити зростання довіри до главному ЗСУ В. Залужного (82%). Найбільше громадяни довіряють: В. Залужному – 82% проти 11%, В. Зеленському – 72% проти 25%.

Згідно з даними дослідження, Центр Разумкова, який був опублікований у серпні. Загалом 42% українців вважають, що якщо агресор посилить ракетні обстріли українських міст, Україна все одно має продовжувати воювати, незважаючи ні на що. Ще 21% респондентів хотів би спробувати заморозити конфлікт, але не йти на поступки Росії. Ще 23% опитаних вважають, що слід розпочати переговори. Тобто сумарно 44% громадян у тому чи іншому варіанті хотіли б завершити бойові дії. Примітно, що у дослідженні (яке, до речі, проводиться соціологічним центром, тісно пов'язаним із західними союзниками України) менше половини опитаних виступають за продовження війни за будь-яких умов – 42%, але лише 23% за переговори. 62% проти переговорів, а 15% приховують свою думку. Ці дані можуть бути показником втоми від війни "тилу" українського суспільства.

Підтримка вступу України та ЄС та НАТО залишається на високому рівні, але дещо знизилася. Так вступ до ЄС підтримують – 78%, що на 7% менше, ніж у липні (85%). Проти виступають 5%. При цьому зросла кількість тих, хто б не пішов голосувати -14% і не визначився - 3%.

Вступ до НАТО підтримують – 77%, що менше на 6%, ніж у липні (83%). Проти – 5%; не пішов би голосувати -15%; не визначився – 3%

Ідею вступу України до НАТО у межах територій, які вона зараз контролює: не підтримують – 53%; підтримують -40%

З часом кількість громадян України, які виїхали за кордон і не збираються повертатися, продовжує збільшуватися.

За даними дослідження, громадської думки серед громадян України Міжнародного республіканського інституту (IRI), опубліковано у жовтні 2023р.

Щодо міграції:

- 78% – зазначили, що не змінювали місце проживання після початку війни
- 13% – зазначили, що змінили місце проживання після початку війни.
- 9% – вже повернулися

Серед тих, хто виїхав

• 36% – планують повернутися, коли закінчиться війна. З лютого 2023 року (48%) це число скоротилося на 12%.

• 18% – не планують; з лютого 2023р.(12%) ця кількість зросла на 6%, і з червня 2022г. (7%) на - 11%

Із них 36% сказали, що їм більше подобається нове місце проживання.

За даними дослідження Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), проведеного наприкінці року, – 87% громадян вважають, що якщо Захід належним чином допомагатиме Україні зброєю, фінансами, санкціями, то Україна зможе завдати поразки Росії та досягти прийняттого результату. 58% – зараз схиляються до думки, що навіть у разі суттєвого скорочення Західної допомоги слід продовжувати бойові дії для тиску на окупантів, навіть з урахуванням ризиків для контрольованих Україною територій.

При цьому кожен третій респондент (32%) вважає, що краще йти на припинення бойових за справді серйозних гарантій безпеки від Заходу, навіть якщо звільнення окупованих територій затягнеться на невизначений термін.

7. Зміна гуманітарної політики України.

Внаслідок вимог ЄС щодо євроінтеграції владі України довелося піти на багато небажаних для неї кроків, починаючи від відкриття декларацій до певного «відкату» в гуманітарній політиці, щодо застосування мов національних меншин країн ЄС на приблизно тому ж рівні, який вони мали в Україні до 2014р. У грудні загалом було ухвалено оновлений законопроект №10288-1 про внесення змін до деяких законів України з урахуванням експертної оцінки Ради Європи та її органів з прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах. Це одна з вимог Європейської Комісії, виконання якої є необхідною умовою для початку переговорів щодо вступу України до ЄС.

Насамперед законопроект націлений на розширення прав офіційних мов ЄС, таких як угорська, румунська, болгарська та інші. Але ці положення не поширюються мовою країни-агресора, тобто російською мовою.

У його рамках передбачено такі зміни: захист права на використання мов національних меншин забезпечуватиме уповноважений Верховної Ради України з прав людини; гарантуються права використання мови національних меншин в освітньому процесі паралельно з державною мовою; розширення можливостей використання мов національних меншин у сфері медіа та видавничої діяльності.

Таким чином, мови меншин можуть застосовуватися у приватних школах, університетах, класах нацменшин, у засобах масової інформації, політичній рекламі тощо. Але ці положення не поширюються на мову країни-агресора (тобто російську мову) і зміни діють безстроково, а не 5 років, як планувалося раніше. У законі є важливе уточнення щодо обраного спектру мов, які *«є офіційними мовами Європейського Союзу, мовами національних меншин (спільнот), до яких застосовуються положення Європейської хартії регіональних мов або мов меншин за законом України від 15 травня 2003 року N 802-IV ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин»*, крім мов національних меншин (спільнот), що є державною (офіційною)

мовою держави, яка була визнана Верховною Радою України державою-агресором чи державою окупантом, незалежно від територіальної категорії».

Після цього Уряд України оголосив, що очікує на остаточне рішення про початок офіційних переговорів про членство України в ЄС.

Ситуація довкола УПЦ.

Упродовж року посилювався конфлікт влади, пасіонарної частини суспільства та Української Православної Церкви (УПЦ). Це переважно пов'язано з тим, що УПЦ має токсичний проросійський інформаційний образ, а також у владі превалюють ідеї створити загальнонаціональну Православну Церкву в Україні, яка має бути лояльною та вбудованою у політичну структуру суспільства. Крім того, ескалації конфлікту сприяє і те, що владі необхідно змістити інформаційний акцент зі складних та непопулярних тем. По суті на УПЦ каналізують увесь соціальний негатив.

Так **1 січня 2023 р.** для священства УПЦ закрито доступ до двох храмів **Верхньої Лаври**: Успенського собору (головний храм Києво-Печерської Лаври) та Трапезної церкви. Рішення про розірвання договору з УПЦ **про оренду приміщень Нижньої Лаври** було ухвалено **Мінкульт**ом **29 березня**. Але при спробі опечатати корпус Лаври представники державних структур зіткнулися з активним опором віруючих УПЦ. **У серпні Господарський суд Києва визнав законним це рішення Мінкульту**, після чого доступ на територію Нижньої Лаври було закрито. Але владі не вдалося швидко реалізувати плани щодо повного витіснення УПЦ з Києво-Печерської Лаври (*ченці УПЦ поки що залишаються в Нижній Лаврі*).

На території України продовжує діяти 8139 церков УПЦ. З лютого 2022р. до структур Православної церкви України (ПЦУ) перейшло 589 парафій з УПЦ.

Своє занепокоєння щодо обмежень свободи віросповідання в Україні, висловили в ООН, ситуація може отримати негативний резонанс на міжнародній арені, в результаті влада отримає репутаційні збитки.

Ймовірно тому прямим шляхом заборони УПЦ представники влади не йдуть. Закон 8371 *"Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності в Україні релігійних організацій"*, який був прийнятий у **жовтні** у першому читанні замість прямої політичної заборони УПЦ, як це міститься в альтернативних законопроектах, пропонує додаткову підставу для звернення до суду.

В ООН 17 листопада 2023 року помічниця Генерального секретаря з прав людини Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини (УВКПЛ) Ілзе Брандс Керіс закликала Верховну Раду: *«чітко визначити конкретні законні цілі запропонованих обмежень, забезпечити їх відповідність принципам необхідності та»*.

Нині зиск із цього конфлікту отримують внутрішні та зовнішні опоненти влади. Так піар-окуляри після початку служіння ПЦУ у Києво-Печерській Лаврі успішно збирає экс-президент П. Порошенко.

Для Росії ситуація навколо УПЦ – це також виграшна тема для нової хвилі внутрішньої антиукраїнської пропаганди та мобілізації. Крім того, на окупованих територіях РПЦ підпорядковує собі парафії УПЦ. Так, наприклад, 7 червня 2022 року рішенням Священного синоду РПЦ єпархії на території Криму було об'єднано у Кримську митрополію та прийнято у безпосереднє підпорядкування Патріарху Кирилу.

V. Економічна ситуація.

1. Основні економічні показники України.

За даними Міністерства фінансів, у 2022 році ВВП України впав із понад \$200 млрд до \$161 млрд (-29,1%). Основними причинами спаду економіки країни були наслідки повномасштабної війни: руйнування інфраструктури та виробничих потужностей, розрив логістичних зв'язків та падіння експорту, скорочення інвестицій та слабкий споживчий попит, у тому числі через активну міграцію, а також значно нижчий, ніж роком раніше, урожай .

Через війну Україна продовжує зазнавати значних збитків. За даними уряду, прямі збитки України від війни станом на початок 2023 року вже **перевищили 700 млрд доларів**. За підрахунками Світового банку, Європейської комісії та ООН, **на відновлення потрібно - 411 млрд доларів**.

Нова оцінка тільки екологічних збитків оцінюється в - 2трлн гривень. Підрифт РФ дамби Каховської ГЕС завдано Україні збитків майже на \$14 млрд.

Кількість працездатних українців з початку вторгнення скоротилася на 5,5 мільйонів осіб або на 30%. Це більше, ніж у Німеччині після Другої світової. До вторгнення в Україні було 17,4 млн. працездатних жителів. Після початку війни 1 мільйон людей було мобілізовано, а за кордоном перебувають 4,6 млн осіб (у тому числі 3,2 мільйони жінок працездатного віку). На непідконтрольній території залишилось 1,3 мільйона працездатних.

Ситуація може стати однією із причин уповільнення темпів відновлення України. Що більше триватиме війна, то більше людей адаптуються до життя за кордоном і не захочуть повертатися до України. Загалом українська економіка в умовах війни продемонструвала безпрецедентну стійкість, а український бізнес показав завидну адаптивність. Але ситуація може змінитися на гірший бік, якщо бойові дії затягнуться.

Але при цьому економіка України, як і всі сфери управління країни, все більше і більше залежать від західних партнерів, які тепер для виділення фінансування вимагають звіти щодо виконання зобов'язань за кредитами, також посилюються й умови кредитів. Через війну Україна продовжує зазнавати значних збитків.

Згідно з даними Міністерства фінансів, у 2022 році ВВП України впав з понад \$200 млрд до \$161 млрд (-29,1%).

Станом на початок жовтня **Світовий банк прогнозує зростання ВВП України у 2023 році на 3,5%**, що відчутно вище за червневі оцінки - на 1,5%.

Національний банк у жовтні суттєво змінив макропрогноз на поточний 2023 рік: тепер він очікує зростання економіки України до кінця року на 4,9% за зниження інфляції до 5,8%. На наступний рік оцінка зростання ВВП покращена незначно – з 3,5% до 3,6%, тоді як щодо інфляції НБУ тепер очікує на розворот тенденції та її збільшення до 9,5% замість колишнього прогнозу у 8,5%.

Порівняно з четвертим кварталом 2022 року економіка України у першому кварталі 2023 року з урахуванням сезонного чинника зросла на 2,4%. Нацбанк оцінює зростання ВВП України у II кв.-2023 у 18,1%, але спрогнозував його уповільнення у III кв.-2023 до 4,6%

За прогнозами Єврокомісії, зростання ВВП у 2023 році має досягти 4,8%, що є значним переглядом у бік підвищення порівняно з попереднім роком.

Президент Зеленський сказав, що Український ВВП за рік зріс на 5%.

Основні показники торгівлі України у 2023р.

За даними Державної митної служби України, за 11 місяців 2023 року в Україну імпортували товарів на суму \$57.2 млрд, а експортували – на суму \$32.8 млрд. Тобто дефіцит платіжного балансу становив - \$24,4 млрд. Порівняно з аналогічним періодом 2022 року експорт скоротився на \$7.9 млрд. або майже на 20%, а імпорт зріс на \$7.8 млрд. або на 16%.

У листопаді 2023 року експорт товарів становив \$3 млрд, а імпорт – \$5.1 млрд.

За результатами 11 місяців з України найбільше експортували:

- Польщу – на \$4,4 млрд,
- Румунію – на \$3,5 млрд,
- Туреччину – на \$2,2 млрд,
- Китай – на \$2.2 млрд,
- Німеччину – \$1.8 млрд.

Країни, з яких більше імпортували товарів до України:

Китай - \$9,3 млрд, Польща - \$5,9 млрд, Німеччина - \$4,5 млрд, Туреччина - \$4.3 млрд, США - \$2.5 млрд.

Порівняно з листопадом 2022 року експорт до Польщі просів на 40% або \$222млн. Але незважаючи на блокаду вантажів польськими перевізниками і фермерами, що почалася на початку листопада, **Польща зберегла лідерство в експорті (\$318 млн).** За імпортом лідером залишається Китай із \$906.5 млн. Польща не втратила другого місця — \$443.9 млн, але імпорт із Польщі скоротився на 20% порівняно з жовтнем цього року та 29% або \$184 млн порівняно з листопадом 2022 року.

Щодо структури товарного імпорту в січні-листопаді 2023 року більша частина з них склала:

- машини, обладнання та транспорт - \$17.7 млрд,
- продукція хімічної промисловості – \$10.1 млрд,
- паливно-енергетичні товари - \$9.6 млрд.

За 11 місяців 2023 року **Україна вивезла агропродовольчу продукцію на суму \$19.6 млрд.** Це на 7% менше, ніж за відповідний період 2022 року.

Основою аграрного експорту традиційно виступають зернові та олійні культури, рослинна олія, залишки харчової промисловості, м'ясо та субпродукти, на які припадає 87% його вартості.

У той же час **імпорт аграрної продукції за 11 місяців поточного року становив \$6.2 млрд, що на 16% більше, ніж торік.** З серпня 2023 року почав діяти тимчасовий коридор до портів Одеси.

2. Фінансування державного бюджету. Вплив допомоги західних партнерів та міжнародних фінансових інституцій, умови надання допомоги.

Усього за 2023 рік (до середини грудня) Міністерству фінансів вдалося залучити вже понад 39 млрд. доларів зовнішнього фінансування бюджету країни. Загалом цього року Уряд планує профінансувати бюджет за рахунок західної допомоги на суму – 42,3 млрд. дол.

З серпня фінансування бюджету України з боку західних партнерів до кінця року проводитиметься за нижнім рівнем потреб бюджету. Закордонна допомога не перевищувала 3 млрд. дол. У той час як у попередній період середнє фінансування було на рівні 4 млрд дол.

Раніше в Уряді заявляли, що для покриття видатків бюджету на місяць Україні необхідно від 3 до 5 млрд дол. зовнішньої допомоги.

Щодо балансу доход/витрата бюджету найбільш складним місяцем року виступає листопад (баланс -48,8 млрд грн.), збитковими також були: лютий (-23,6 млрд грн.); червень (-19,3 млрд грн.); серпень (-33,4 млрд грн.).

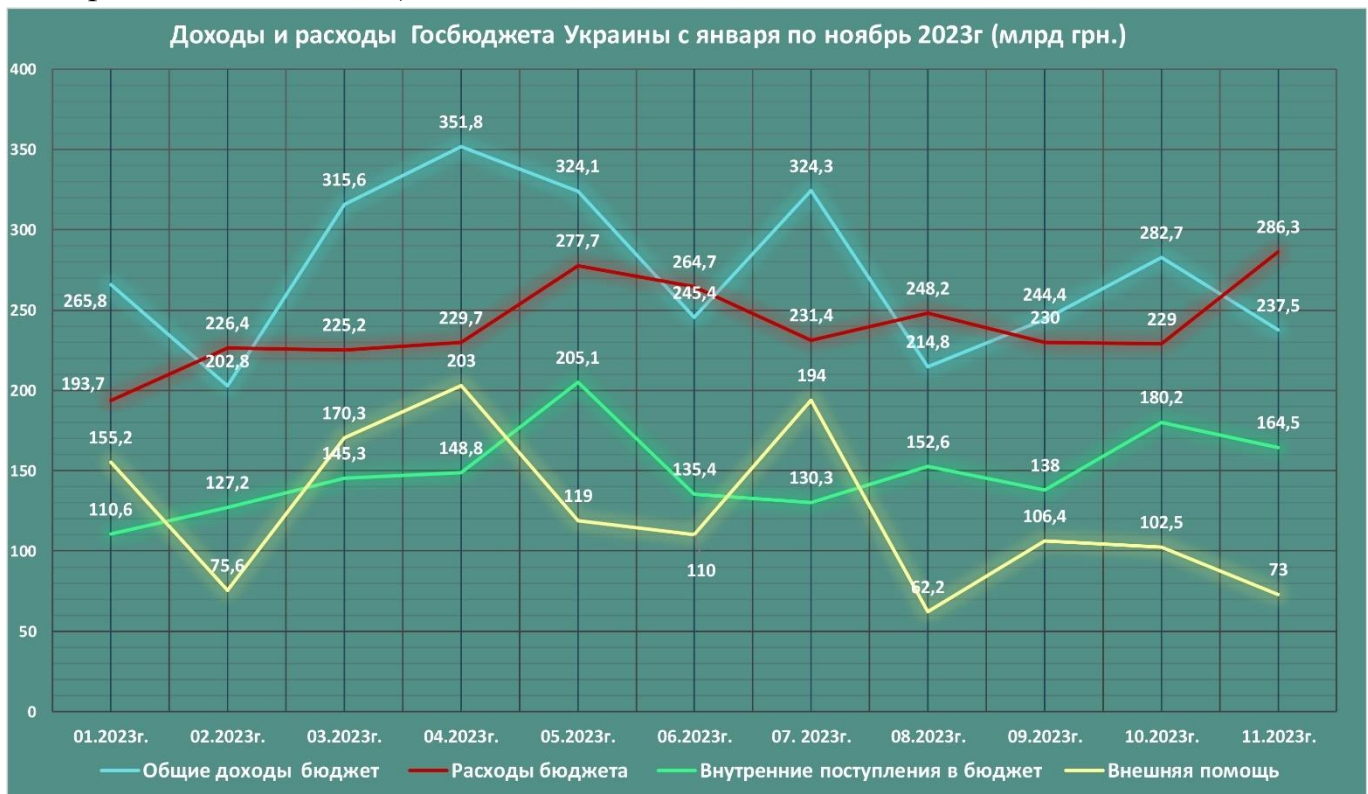
За даними Уряду, без допомоги США проблеми із соцвиплатами в Україні можуть розпочатися вже у січні 2024р. Дефіцит у перший місяць 2024 року може становити 20 млрд грн. Загальний дефіцит бюджету на 2024 рік – 1,57 трлн. грн. В Уряді не виключають і відновлення емісії гривні, що призведе до зростання інфляції та девальвації національної валюти.

Доходи та видатки бюджету України у 2023р.*

	Общий доход млрд грн.	Внутренние ресурсы		Внешняя помощь			Сальдо млрд грн.	Расходы бюджета млрд грн.
		млрд грн.	%	млрд грн.	%	млрд \$		
январь	265,84	110,6	42	155,24	58	4,2	+72,14	193,7
февраль	202,8	127,2	63	75,6	37	2	-23,6	226,4
март	315,68	145,3	46	170,38	54	4,6	+90,48	225,2
апрель	351,8	148,8	42	203	58	5,55	+122,1	229,7
май	324,1	205,1	63	119	37	3,25	+46,4	277,7
июнь	245,4	135,4	55	110	45	3	-19,3	264,7

июль	324,3	130,3	40	194	60	5,3	+92,9	231,4
август	214,8	152,6	72	62,2	28	1,7	-33,4	248,2
сентябрь	244,4	138	56	106,4	44	2,9	+14,4	230
октябрь	282,7	180,2	64	102,5	36	2,8	+53,7	229
ноябрь	237,5	164,5	69	73	31	2	-48,8	286,3

**(Динаміка видатків та фінансових надходжень до бюджету зазначена на графіку). Дані зведені з публікацій Telegram-каналу народного депутата України, першого заступника голови Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Ярослава Железняка.)*

3. Бюджет на 2024 р.

У листопаді в Україні було прийнято узгоджений із Міжнародним валютним фондом державний бюджет України на 2024 рік. У Бюджеті закладено стандартні макроекономічні показники, але він може спровокувати посилення тертя та конфліктності між центральною владою та місцевим самоврядуванням, оскільки передбачає передачу до центрального державного бюджету податку на доходи фізичних осіб військовослужбовців обсягом близько 800 мільярдів гривень, які раніше наповнювали місцеві бюджети.

У порівнянні з першим читанням план з доходів збільшили на 22,2 млрд грн (до 1,768 трлн грн) (48,1 млрд дол.) за рахунок збільшення в основному ПДВ за ввезеними в Україну товарами, а також податку на прибуток банків, ввізним митом та рентної плати. Збільшив витрати на 97 млн грн (до 3,35 трлн. грн) (91,2 млрд дол.);

зменшили дефіцит на 22 млрд. грн. (Складе 20,6% ВВП, або 1,57 трлн грн) (42,7 млрд дол).

Основна стаття видатків – оборона: 22,1% або 1,69 трлн. грн. (46 млрд дол.) направлять для забезпечення сил безпеки та оборони (у 2023 р. – 1,141 трлн грн). У документі передбачено й витрати на розвиток оборонно-промислового комплексу.

У проект бюджету на 2024 рік заклали норми закону №10037 щодо військового ПДФО. Документ про вилучення податку з місцевого рівня до центрального спецфонду.

Державний фонд регіонального розвитку — не фінансуватимуть (на 2023-й йому заклали 2 мільярди, а потім передали їх ЗСУ). Також не профінансовано - **Дорожній Фонд** (джерело тіньових доходів влади) та інвестиційні проекти Мінекономіки, в рамках яких планували ремонтувати або реконструювати об'єкти держвласності.

Зберігся Фонд ліквідації наслідків озброєної агресії. На вимогу МВФ, Нацбанк наступного року відноситиме свій чистий прибуток до загального фонду державного бюджету – **всього 17,7 млрд грн.** Фонд ліквідації наслідків збройної агресії поповнюватимуть лише з конфіскованого та проданого російського майна.

Бюджетний дефіцит.

Щодо міжнародних фінансових надходжень на наступний рік, то поки що вони досі залишаються під питанням, оскільки найбільші донори України — США та ЄС досі не змогли схвалити відповідні бюджети.

Зовнішні запозичення на 2024р. спочатку залишили – \$40 млрд. фактично на рівні 2023р. Пізніше у Міністерстві фінансів заявили, що потребу у зовнішньому фінансуванні на 2024 рік вдалося зменшити з \$40 млрд до \$37,3 млрд завдяки заходам щодо максимізації доходів держбюджету, активізації внутрішнього ринку запозичень та інших заходів. Скорочено всі капітальні витрати держбюджету. Названу суму верифікували експерти Міжнародного валютного фонду (МВФ).

Міністр фінансів Сергій Марченко конкретизував **очікувані джерела зовнішнього фінансування:** МВФ – \$5,4 млрд, США – \$8,5 млрд (з яких \$11,8 млн ще цього року), ЄС – \$18 млрд. Загальна сума – \$31,9 млрд. **Додаткові кошти шукатимуть** на переговорах із урядами Канади, Норвегії, Японії та Південної Кореї. Ще трохи може додати Світовий банк.

19 грудня під час прес-конференції Президент В. Зеленський озвучив, що додаткове фінансування Україні може надати – **Бельгія** (1,7 млрд дол.) **Данія** (4,2 млрд дол.), **Пд. Корея** (2,3 млрд дол.), **Латвія, Литва, Нідерланди** (йдеться про сотні мільйонів), **Норвегія** (7,5 млрд дол.), **Франція** (2 млрд дол.), **Німеччина** – (8 млрд дол.), **Швеція** – (0,5 млрд дол.), також очікується допомога від **Японії**. При цьому йдеться про допомогу на кілька років призначена на різні цілі (*гуманітарні цілі, підтримка економіки, соціальні виплати*).

Станом на 31 жовтня 2023 року державний та гарантований державою борг України становив 4958,37 млрд грн, або 136,35 млрд дол., у тому числі: державний

та гарантований державою зовнішній борг – 3 373,78 млрд грн (68,04% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 92,77 млрд дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 1584,59 млрд грн. (31,96%) чи 43,57 млрд дол. США.

Державний борг України становив 4638,27 млрд грн. (93,54% загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 127,54 млрд дол. США. Державний зовнішній борг становив 3 122,92 млрд грн (62,98% від загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 85,88 млрд дол. США. Державний внутрішній борг становив 1515,35 млрд грн (30,56% загальної суми державного та гарантованого державою боргу), або 41,67 млрд дол. США.

У жовтні 2023 року **сума державного та гарантованого державою боргу України збільшилася у гривневому еквіваленті на - 71,77 млрд грн., а у доларовому еквіваленті на - 2,72 млрд дол.**

4. Удари РФ по критичній інфраструктурі та готовність до зимового сезону.

З початку року **РФ намагалися реалізувати стратегію ракетного терору українських міст з метою тиску на українську владу та суспільство (спровокувати блекаут, викликати масовий відтік населення, падіння рівня економіки тощо). Масованим ударам (із застосуванням ракет та дронів) в основному зазнавала енергетична інфраструктура України.**

Стратегія РФ щодо руйнування критичної інфраструктури України не досягла своїх цілей. В основному це сталося завдяки покращенню роботи ППО/ПРО України та комплексу захисних заходів у сфері енергетики, ефективним процесам ремонту пошкодженої інфраструктури. **Загалом, енергетики констатують значну шкоду інфраструктурі, але блекауту РФ досягти не вдалося.** З початку повномасштабного вторгнення внаслідок ракетних та дронівих атак, а також через окупацію Запорізької АЕС Україна втратила **44% атомної генерації та три чверті потужностей ТЕС.** Повідомляється, що для відновлення енергосистеми "Укренерго" залучило 700 млн євро, для продовження відновлювальних робіт у 2023 році знадобиться - 1 млрд дол.

У травні 2023 року напередодні великого українського контрнаступу РФ продовжила тактику ракетного терору. Особливо від повітряних атак стріл м. Київ.

У липні після припинення роботи «зернової угоди» 18-20 липня РФ активізувала масовані удари по Україні ракетами та безпілотниками, основною метою для атак стали об'єкти критичної та портової інфраструктури та оборонного значення. Більшість «прильотів» припало на м. Одесу, також ударів зазнає тепер і м. Миколаїв. За останній рік українська протиповітряна оборона значно підвищила свій рівень якості та ефективності. Якщо у вересні 2022 року системи ППО України успішно збивали приблизно 20–30% ракет, то у квітні-липні 2023 року цей показник збільшився приблизно до 80–90%. Хоча ППО над Київською областю успішно перехоплює майже всі крилаті та балістичні ракети, у більшості випадків ракетні удари по інших регіонах країни залишаються значною загрозою. З настанням

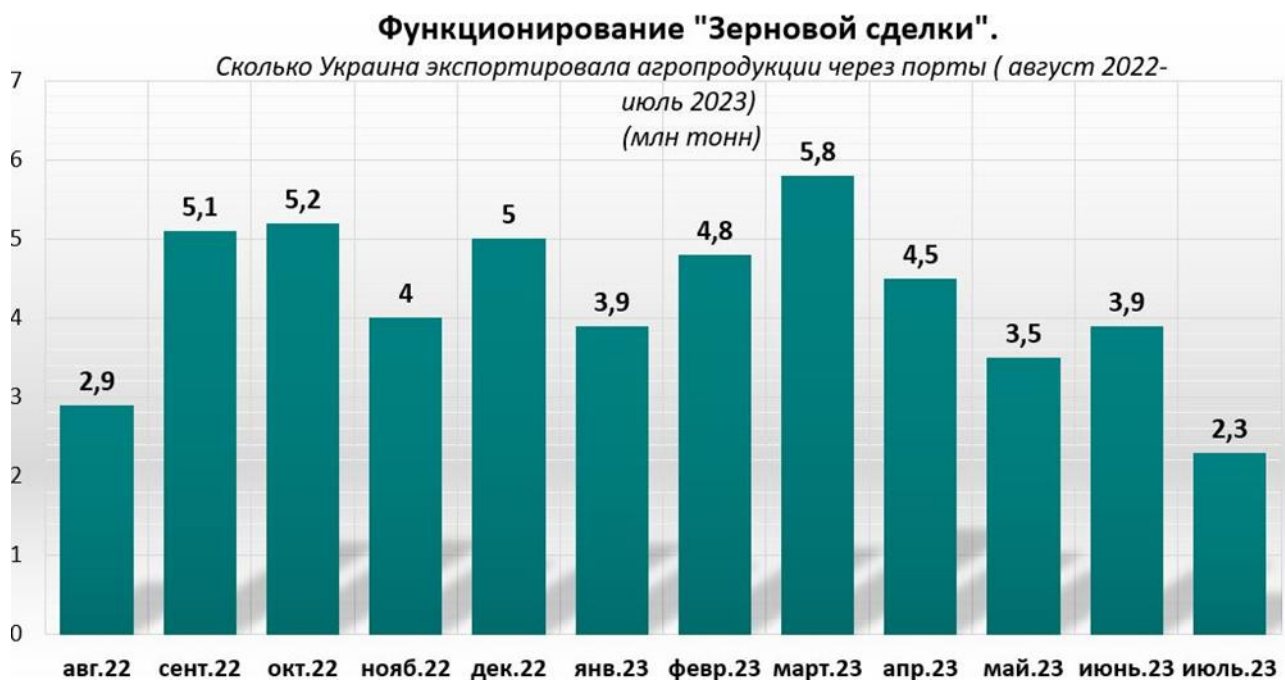
осені, коли акцент російських ракетних атак змістився на південь, відсоток успішних перехоплень знизився до 50–60%, що означає, що не всі ракети вдається знищити. Крім протиповітряної оборони, важливим пріоритетом українського уряду стала програма створення інженерного захисту енергетичних об'єктів. Зокрема, **9,74 млрд. грн. було виділено на об'єкти укриття енергетичної інфраструктури з Фонду ліквідації наслідків збройної агресії.**

5. Ситуація навколо експорту української сільгосппродукції (зупинка зернової угоди, блокада польського кордону).

Чорноморські домовленості щодо експорту продовольства припинили свою дію 17 липня 2023р. (діяла з 22 липня 2022 р.), про що неодноразово заявляли до РФ раніше. Так про припинення дії «зернової угоди» повідомив прес-секретар Кремля Д. Песков. Також у РФ заявили, що відкликає гарантії безпеки судноплавства у північно-західній акваторії Чорного моря, а також буде розформовано спільний координаційний центр у Стамбулі. Оскільки вибори в Туреччині пройшли, а також Туреччина та РФ уклали свою зернову угоду, російське керівництво не вважало за потрібне продовжувати зернову угоду.

У РФ стверджують, що повернутися до виконання "зернової угоди", але за умови, що її "договореності будуть виконані". Нагадаємо, що в РФ вимагали виконання низки умов, що стосуються її власного експорту сільськогосподарської продукції, добрив, повернення Россільгоспбанку в міжнародну платіжну систему SWIFT та ін.

З боку РФ це ще й елемент війни проти України, а також глобальне протистояння за зернові та продовольчі ринки у світі.

За нашими підрахунками експорт через порти за цей період приніс Україні близько – 14,7 млрд дол. (загальний експортний прибуток у 2022 році склав – 44 млрд

дол.). Орієнтовно експорт із зернової угоди міг принести Україні – близько 10 млрд дол., було вивезено – близько 33 млн тон агропродукції.

З липня РФ систематично завдає ударів по портовій інфраструктурі України, у тому числі й по портах р. Дунаю, що робить цей експорт фактично неможливим.

З 8 серпня Україна намагається в односторонньому порядку відновити функціонування портів. За встановленим ВМС ЗСУ українським коридором пройшло 200 суден на вихід із портів та 226 – на вхід.

Президент Володимир Зеленський заявив також про створення нового зернового коридору через Молдову та Румунію. Під час морської блокади транзит українського зерна через Румунію збільшився до 60%.

Згідно з даними Міністерства аграрної політики та продовольства.

У листопаді експорт агропродукції склав – 5,4 млн тон. У середньому Україна могла заробити на ньому близько 1,5 млрд дол. При цьому основна частка експорту 77% або 4,3 млн тон припадає на порти. Таким чином, **Україні фактично вдалося відновити обсяг експорту агропродукції.**

У липні, коли дію зернової угоди було зупинено, експорт агропродукції був мінімальним за 5 місяців 2023/2024 маркетингового року (почався 1 липня) – 3,3 млн. тон, у червні цей показник становив – 4,8 млн. тон.

Усього за п'ять місяців Україна експортувала **20 млн. тонн агропродукції.**

Українська зернова асоціація прогнозує – 44 млн т експорту зернових та олійних 2023/2024 маркетингового року.

У квітні Польща та Угорщина офіційно заборонили імпорту українського зерна, пояснивши це рішення протестами місцевих фермерів. Аналогічні рішення були від інших країн, через які українське зерно везуть до Європи або на перевалку в порти - Румунія, Словаччина та Болгарія.

Пізніше своїм рішенням Єврокомісія до 15 вересня 2023р. накладає заборону на продукти, що найбільш експортуються з України, які становлять понад 65% експортного прибутку від продажу продовольства. Або 35% від усього експортного прибутку України.

У вересні, коли термін дії заборони ЄС на транзит українського зерна через свою територію минув (15 вересня 2023 р.), Польща, Угорщина та Словаччина вирішили в односторонньому порядку продовжити його.

Блокада польсько-українського кордону, що почалася восени, призвела до скорочення прикордонного руху на 90%. Польські далекобійники протестують проти скасування минулого року системи дозволів, яка обмежувала кількість українських вантажівок, які перетинали кордон. Українські далекобійники зазнають щоденних збитків у розмірі 300 євро. Блокада може призвести до падіння прогнозованого ВВП України у 2023 році на 1%.

5.Висновки та прогнози на 2024р.

Можна припустити, що взимку-навесні наступного року (*період до виборів у РФ у березні 2024 р.*) між учасниками конфлікту можуть розпочатися політичні консультації чи переговори щодо майбутнього припинення війни. Але ймовірність їхнього успіху залишається низькою. Західні союзники України вступають у період політичної нестабільності та виборів – США, Британія, країни ЄС – системність підтримки України може бути порушена. На тлі того, що українські війська не досягли значних успіхів на фронті, всередині США (*у рамках президентської виборчої кампанії 2024 року*) посиляться дискусії щодо подальшої підтримки України на нинішньому рівні та необхідності забезпечення політичного контролю над перебігом війни. Водночас, як залежність України від цієї підтримки збільшується. РФ теж перебуває в ситуації найсерйознішого санкційного тиску та прагнення стабільності під час президентських виборів 2024 року.

У цей період для ситуації в Україні буде характерно **посилення внутрішньополітичних конфліктів**, зниження рівня міжнародної допомоги та нові російські наступи.

Пов'язано це з тим, що надання допомоги Україні стає інструментом передвиборного протистояння в США, а також предметом політичних торгів у країнах Європи.

Бюджетна криза в США демонструє, що Україна в жодному разі не зможе отримати більше обсягів фінансування, без чого розвиток контрнаступу на фронті буде неможливим. За збереження нинішнього фінансування українські війська зможуть лише проводити локальні операції чи навіть змушені будуть перейти у стратегічну оборону.

Якщо Конгрес США не вирішить проблему виділення допомоги Україні, це може стати **причиною значного погіршення економічної ситуації** не виключено навіть, що українському Уряду доведеться затримувати виплати бюджетникам або повернутися до практики емісії гривні, що призведе до зростання інфляції та політичної кризи.

Президент В. Зеленський та главнокомандувач ЗСУ В. Залужний зрівнялися за рейтингами, внаслідок чого вся політична система «розповзається» потенційно на дві партії – В. Зеленського та В. Залужного.

У березні 2024р. у РФ відбудуться вибори, після чого у президента В.Путіна «розв'яжуться руки» для ескалації ситуації: проведення нових мобілізацій та посилення атак на Україну.

Навіть якщо керівництво РФ не віритиме у досягнення нових перемог над Україною, захоплення нових територій може відіграти ключову негативну роль на американських президентських виборах, позбавивши чинного Президента Д. Байдена шансів на перемогу. Також це створить додаткові аргументи та умови для початку РФ переговорів із новою Адміністрацією США. Тому російське вікно можливостей у цьому відношенні, у період із березня по листопад 2024р. (до президентських виборів США), або трохи довше, швидше за все характеризуватиметься максимальною військовою ескалацією на фронті. Також не виключено спроб РФ дестабілізувати внутрішню ситуацію в Україні.

Вибори в США (5 листопада 2023 р.) матимуть велике значення для ситуації в Україні. Якщо кандидат від Республіканської партії Д.Трамп здобуде перемогу, фінансування України буде значно урізано чи припинено, оскільки політика Д. Трампа більше спрямована на внутрішній порядок денний.

Україна намагатиметься максимально прискорити процес переговорів до виборів до Європарламенту 2024 (09.06.2024р.) та головування Угорщини у Раді ЄС з 1.07.2024р. Президент В. Зеленський повідомив, що навесні очікується розробка рамок для переговорів щодо вступу до України до ЄС. І найближчими днями спільно з Європейською комісією Україна офіційно розпочне процес оцінки українського законодавства на відповідність законодавству ЄС – процес скринінгу. Загалом на перспективу подальшої євроінтеграції визначальне впливатиме ситуація на фронті (яка у свою чергу безпосередньо залежить від фінансування та постачання зброї). Якщо РФ продовжить наступ, питання української євроінтеграції може бути зняте з порядку денного через посилення військово-політичної нестабільності.

Тому в період 2024 року Україна, найімовірніше, переживатиме найбільш кризовий момент у своїй історії, який можна порівняти з лютим 2022 року, в період початку російського вторгнення.

ДОДАТОК

Політичний календар 2023р.

1. Формування республіканської більшості у Палаті Представників – січень 2023р.
2. Падіння Соледара – січень 2023р.
3. Загибель Міністра внутрішніх справ України – 18 січня 2023р.
4. Рішення про надання танків – 20 січня 2023р.
5. Падіння Бахмута – початок червня 2023р.
6. Початок українського контрнаступу – 6 червня 2023р.

- 7. Підрив Каховської ГЕС – 6 червня 2023р.**
- 8. Надання Україні статусу кандидата в ЄС – 23 червня 2022 року**
- 9. Пригожинський заколот - 23-24 червня 2023р.**
- 10. Відмова НАТО. Саміт у Вільнюсі – 10-14 липня 2023р.**
- 11. Білий дім ухвалив остаточне рішення про передачу Україні далекобійних ракет АТАСМС 30 серпня, а відправили їх у рамках пакету військової допомоги, оголошеного 21 вересня.**
- 12. Рішення про надання літаків – серпень 2023р.**
- 13. Арешт Коломойського – 2 вересня 2023р.**
- 14. Звільнення Резнікова – 5 вересня 2023р.**
- 15. Початок бойових дій у Газі – 7 жовтня 2023р.**
- 16. Парламентські вибори у Польщі: повернення польського сина до ЄС – 15 жовтня 2023р.**
- 17. Звільнення командувача СЗГ України – 3 листопада 2023р.**
- 18. Ухвалення закону про держбюджет України - 9 листопада 2023р.**
- 19. Завершення Українського контрнаступу – листопад 2023р.**
- 20. Провал переговорів щодо виділення нового пакету допомоги США – грудень 2023р.**
- 21. Початок переговорів про членство в ЄС – 14 грудня 2023р.**
- 22. «Угорське вето» на пакет допомоги від ЄС – 14 грудня 2023р.**

*Руслан Бортнік, Оксана Красовська, Андрій Тимченко, Ігор Печенкін
УІП, 2023*